

**UCHWAŁA NR XXVII/284/2020
RADY MIEJSKIEJ W REDZIE**

z dnia 17 grudnia 2020 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miasto Reda na lata 2021 - 2024”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. 2020 r. poz. 713 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282 ze zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku, Rada Miejska w Redzie uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miasto Reda na lata 2021 - 2024” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Reda.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej w Redzie

Kazimierz Okrój

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY MIASTO REDA
NA LATA 2021 – 2024**

**REDA
2020 r.**

ZLECENIODAWCA:

Gmina Miasto Reda
84-240 Reda
ul. Gdańska 33
tel/fax 58 678-80-23/ 58 678-31-24
e-mail: sekretariat@reda.pl
www.miasto.reda.pl

WYKONAWCA:

RELIKT
Pracownia Archeologiczna

Judyta Nawrot-Bukowiec
ul. Armii Krajowej 2/3
39-100 Ropczyce
tel. 783 798 165
e-mail: reliktarcheologia@gmail.com
www.relikarcheologia.pl

Autor opracowania:
Judyta Nawrot-Bukowiec

PIS TREŚCI

1. WSTĘP.....	5
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	5
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	6
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	16
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym	16
4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.....	16
4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020.....	17
4.1.3 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	18
4.1.4 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030	18
4.1.5 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo.....	19
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	20
4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2016-2020.....	20
4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego na lata 2005-2020.....	22
4.2.3 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030	23
4.2.4 Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014 - 2020.....	24
4.2.5 Strategia Rozwoju Powiatu Wejherowskiego 2011-2020	25
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	25
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	25
5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Miasto Reda do 2020 r.....	25
5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta Reda	26
5.1.3 Miejskowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Miasta Reda.....	27
5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	33
5.2.1 Charakterystyka miasta	33
5.2.2 Rys historyczny.....	34
5.2.3 Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	36
5.2.4 Zabytki ruchome	43
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	43
5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	43
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	44
5.5 Zabytki archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków.....	46
5.6 Dziedzictwo niematerialne.....	49
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	51
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	53
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	56
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	57

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	58
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	65

1. WSTĘP

Program ten stanowi kontynuację opracowanego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miasto Reda na lata 2015 - 2018 przyjętego Uchwałą nr XIV/130/2015 Rady Miejskiej w Redzie z dnia 2 grudnia 2015 r. Gminny Program został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzić powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Przedmiotem programu opieki nad zabytkami jest dziedzictwo kulturowe znajdujące się w granicach administracyjnych gminy miejskiej Reda. Są to pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców, zdefiniowane poprzez wpis do rejestru zabytków i w formie gminnej ewidencji zabytków.

Program wskazuje działania służące poprawie stanu zabytków ich adaptacji i rewaloryzacji oraz zwiększenia do nich dostępności mieszkańców i turystów. Podmiotem programu jest społeczność lokalna. Program adresowany jest do mieszkańców gminy, w tym do właścicieli zabytków, władz samorządu terytorialnego, miejscowych organizacji i osób zainteresowanych dziedzictwem kulturowym, mogących w praktyce zastosować się do nakreślonych postulatów i możliwości działań. Gminny program opieki nad zabytkami opracowywany jest na cztery lata, tym samym zadania w nim wskazane nie wyczerpują wszystkich zagadnień związanych z problematyką ochrony zabytków w gminie. Część tych rozwiązań będzie wymagała kontynuacji w kolejnej perspektywie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miasto Reda jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie, takich jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego czy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 282 ze zm.) mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydenta miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1 cyt. wyżej ustawy).
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (ust. 3 cyt. wyżej ustawy).
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (ust. 4 cyt. wyżej ustawy).
4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

☒ Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkającym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- ☒ **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (*j. t. Dz. U. z 2020 r., poz. 282 ze zm.*), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: "Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska".

Art. 5: "Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury".

Art. 6: "1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania: 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi,

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej".

Art 7: "Formami i sposobami ochrony zabytków są:

1) wpis do rejestru zabytków,

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.

2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

3) utworzenie parku kulturowego,

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego".

Art. 16: "1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

1a. Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia.

2. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.

3. Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.

4. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.

5. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony.

6. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Art. 17: "1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;

2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;

3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną

porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;

3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;

4) składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19: 1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20: Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: "1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

7. Ewidencje, o których mowa w ust. 1, 2, 4 i 6, mogą zawierać dane osobowe obejmujące: 1) imię, nazwisko i adres zamieszkania lub nazwę i adres siedziby właściciela lub użytkownika zabytku; 2) imię, nazwisko i podpis autora karty ewidencyjnej lub adresowej lub imię i nazwisko osoby, która wypełniła kartę ewidencyjną; 3) imię i nazwisko lub nazwę wykonawcy prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich lub badań archeologicznych przy zabytku.

Art. 89: Organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Art. 107a. "1. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,

2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,

3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,

4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości – podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, którego właściciel lub posiadacz obowiązany był powiadomić.

Art. 107c. "1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

2. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, któremu uniemożliwiono lub utrudniono dostęp do zabytku.

☒ **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (*t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 713 ze zm.*), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki

nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

- ☒ **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (*t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 293 ze zm.*). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- ☒ **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (*t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1333 ze zm.*). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- ☒ **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (*t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1219 ze zm.*). W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisaniem do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.
- ☒ **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (*t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 55 ze zm.*), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- ☒ **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (*t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1990 ze zm.*). Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:
 - art. 13 ust. 4 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - art. 13 ust. 5 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).
- ☒ **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (*t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 194*). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje

państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- ☒ **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (*t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1057*). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- ☒ **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (*t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 902*). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- „1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzanie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
- 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- 3) sprawowania nadzoru nad muzeum.

- ☒ **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (*t.j. Dz. U. z 2019, poz. 1479*). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- ☒ **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (*t. j. Dz. U. z 2020, poz. 164*).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (*Dz. U. poz. 1721*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*Dz. U. poz. 1886*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (*Dz. U. poz. 928*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (*Dz. U. poz. 1674*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (*Dz. U. poz. 110*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (*Dz. U. poz. 259*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (*Dz. U. nr 212 poz. 2153*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (*Dz. U. nr 89 poz. 510*).

Przepisy i konwencje międzynarodowe

Problematyka ochrony zabytków, jako ważne zagadnienie dziedzictwa kulturowego znalazła swoje odbicie w międzynarodowych konwencjach. Przepisy i konwencje międzynarodowe stanowią zbiór dokumentów traktowany przez środowisko konserwatorskie jako doktrynalna podstawa ochrony dziedzictwa kulturowego. Część z tych dokumentów została ratyfikowana przez Polskę. Pozostałe, pomimo braku formalnego przyjęcia do stosowania w Polsce, współtworzą obowiązujący zbiór przepisów. Są to:

☒ **Karta Ateńska** uchwalona na IV Kongresie CIAM w Atenach w 1933 r. poruszała jako pierwsza w historii problematykę postaw wobec dziedzictwa kulturowego, doktryn konserwatorskich, panujących w poszczególnych krajach praktyk konserwatorskich. Postulatem Karty jest unikanie rekonstrukcji, tak by zachować autentyczność obiektów zabytkowych, dopuszczalność restauracji w określonych przypadkach, unikanie zasady puryzmu. Karta dopuszcza rekonstrukcję ruin, jako anastylozę, natomiast nowe uzupełnienia - tylko jeżeli miałyby być odróżnialne od autentycznej substancji zabytku. Przy konserwacji zabytku zaleca stosowanie najnowszych metod, a w przypadku budynków uszkodzonych w czasie nagłych kataklizmów dziejowych (wojny) - przywracanie form, jakie posiadały one przed zniszczeniem.

☒ **Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych - Karta Wenecka** to międzynarodowa konwencja kontynuująca i precyzująca zasady ochrony zabytków zawarte w Karcie Ateńskiej. Określa zasady konserwacji i restauracji zabytków architektury, definicję budynku zabytkowego rozszerza o grupy i zespoły budowli. Przyjęta została w 1964 r. przez II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków w Wenecji. Karta Wenecka jest podstawowym zbiorem wytycznych konserwatorskich dla prac przy obiektach

zabytkowych: Konserwacja zabytków jest konieczna dla zachowania trwałości budowli, ale w jej trakcie nie należy zmieniać układu przestrzennego budynku ani jego wystroju. Chronić powinno się również otoczenie zabytku. Nie powinno się przenosić, ani usuwać żadnych elementów zabytku, chyba że jest to konieczne dla jego ratowania.

Restauracja powinna być podejmowana tylko w razie konieczności. Nie powinno się przeprowadzać rekonstrukcji zabytku - należy uszanować oryginalną substancję konstrukcji oraz materiały. Wszystkie nowo dodane elementy zabytkowego budynku powinny być rozróżnialne od oryginalnych. Tam, gdzie niemożliwe jest zastosowanie technologii tradycyjnych, dopuszczalne jest zastosowanie sprawdzonych technologii nowoczesnych. Fragmenty budowli pochodzące z wszystkich etapów powstawania powinny być chronione. Niedopuszczalne jest umieszczanie wiernych kopii elementów budynku w miejsce oryginalnych.

Prace archeologiczne mogą być wykonywane wyłącznie przez specjalistów. Wykonując prace archeologiczne nie należy modyfikować zabytkowego budynku w celach ukazania dawniejszych warstw archeologicznych.

W trakcie każdych prac konserwatorskich należy wykonywać dokumentację konserwatorską i projektową, którą należy udostępnić w publicznych archiwach."

☒ Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego została przyjęta w Paryżu 16 listopada 1972 r. na siedemnastej sesji Konferencji Generalnej ONZ dla Wychowania, Nauki i Kultury (UNESCO). 6 maja 1976 r. konwencja w całości została ratyfikowana przez Polskę (opublikowana w Dz. U. z 1976 r., Nr 32 poz. 190). Utworzono Polski Komitet ICOMOS. W lutym 1996 r. opracowane zostały „Wytyczne dla realizacji Konwencji...” określające m.in. kryteria kwalifikacji dziedzictwa na Listę Światową Dziedzictwa.

W myśl dokumentu „za dziedzictwo kulturalne i naturalne uważane są:

- zabytki: dzieła architektury, dzieła monumentalnej rzeźby i malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, groty i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;

- miejsca zabytkowe: dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również strefy, a także stanowiska archeologiczne, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.

- dziedzictwo naturalne: pomniki przyrody utworzone przez formacje fizyczne lub biologiczne albo zgrupowania takich formacji, przedstawiające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki lub ich zachowania, miejsca lub strefy naturalne o ściśle oznaczonych granicach, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia, zachowania lub naturalnego piękna.

Konwencja określa zakres ochrony dziedzictwa na poziomie krajowym i międzynarodowym i w tym celu ustanowiła Międzynarodowy Komitet Ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego prowadzący Listę Dziedzictwa Światowego, utworzyła Fundusz Ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego oraz określiła warunki i tryb udzielania pomocy międzynarodowej. Państwa, jako strony przyjmujące Konwencję, zobowiązują się „wszelkimi właściwymi środkami, a w szczególności przez ustalanie odpowiednich programów oświatowych i informacyjnych, wzmacniać w swoich społeczeństwach poszanowanie i przywiązanie do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego”. Ponadto zobowiązują się do ustanowienia skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki. Realizacja tych zadań polegać ma m.in. na włączaniu ochrony dziedzictwa do programów planowania ogólnego, podejmowaniu środków prawnych, naukowych i technicznych oraz administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i ożywienia tego dziedzictwa.

☒ Rezolucja Parlamentu Europejskiego dotycząca ochrony dziedzictwa kulturowego została przyjęta przez Parlament Europejski 13 maja 1974 r. wyraża potrzebę działania Wspólnoty Europejskiej w obszarze kultury, w szczególności w celu ochrony dziedzictwa kulturowego. Parlament Europejski zalecił znaczne przyspieszenia wysiłków na rzecz zachowania zagrożonego dziedzictwa architektoniczno-przyrodnicze, które odzwierciedla tożsamość kulturową Europy.

☒ **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy** (Granada 3 października 1985 r.) weszła życie 1 grudnia 1987 r. Została ratyfikowana przez Polskę 18 marca 2010 r. Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego, zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony na poziomie europejskim. Dokument zwraca również uwagę na konieczność rozpoznania zasobów mających podlegać ochronie oraz tworzenia i wdrażania systemu ich ochrony. Sygnatariusze zobowiązują się do prowadzenia działań systemowych w celu zapewnienia ochrony i opieki nad dziedzictwem architektonicznym, przyjęcia zintegrowanej polityki konserwacji zabytków, a także do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków. Konwencja mówi o dużej roli społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla wagę promocji dziedzictwa i budowania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków.

☒ **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) tzw. Konwencja Maltańska** (La Valetta, 16 stycznia 1992 r.) Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej przyjął i ratyfikował Konwencję 13 grudnia 1995 r. (opublikowana w Dz. U. z 1996 r., Nr 120 poz. 564). Jej celem jest ochrona dziedzictwa archeologicznego, jako źródła zbiorowej pamięci europejskiej oraz jako instrumentu do badań historycznych i naukowych. Konwencja definiuje i identyfikuje dziedzictwo archeologiczne oraz podaje metody jego ochrony. Zobowiązuje strony do ustanowienia prawnego systemu ochrony dziedzictwa archeologicznego. Zapisy traktują o finansowaniu badań i konserwacji, gromadzeniu i rozpowszechnianiu badań naukowych, kształtowaniu świadomości publicznej, zapobieganiu nielegalnemu obiegowi przedmiotów dziedzictwa archeologicznego, oraz międzynarodową wzajemną pomocą techniczną i naukową.

☒ **W Traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską** w 1993 r., w myśl art. 151 Wspólnota wspiera oraz uzupełnia działania państw członkowskich w celu zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim. Początkowa współpraca Wspólnoty dotycząca wspierania prac restauratorskich zostały rozszerzone na muzea, zbiory, biblioteki, archiwa oraz na dziedzictwo archeologiczne i architektoniczne, dziedzictwo przyrody (krajobrazy i tereny przyrodnicze), dziedzictwo językowe i kulinarne oraz tradycyjne zajęcia. Działania Wspólnoty w obszarze kultury polegać mają na stworzeniu przestrzeni kulturowej wspólnej dla Europy, opartej na wspólnym dziedzictwie kulturowym.

☒ **Europejska konwencja krajobrazowa** (Florencja, 22 października 2000 r.) została ratyfikowana 24 czerwca 2004 r. przez Prezydenta Rzeczypospolitej (opublikowana w Dz. U. z 2006 r., Nr 14 poz. 98). Konwencja uznaje krajobraz za elementarny składnik europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Stawia za cel zrównoważenie i zachowanie proporcji pomiędzy potrzebami społecznymi, działalnością gospodarczą i środowiskiem. Promuje ochronę i planowanie krajobrazu oraz organizowanie współpracy europejskiej w tematyce krajobrazu. Postuluje prawne uznanie krajobrazu, jako ważnego komponentu otoczenia ludzi oraz podstawy ich tożsamości, ustanowienie i wdrożenie polityki w zakresie jego ochrony, zintegrowanie krajobrazu z lokalną polityką w zakresie planowania regionalnego i urbanistycznego oraz z własną polityką kulturalną, środowiskową, rolną, społeczną i gospodarczą, która bezpośrednio lub pośrednio oddziałuje na krajobraz. Konwencja zobowiązuje do działań na rzecz szkolenia specjalistów w zakresie oceny krajobrazu, tworzenia programów szkolenia dotyczących polityki, ochrony, gospodarki i planowania w zakresie krajobrazu, przeznaczonych dla specjalistów w sektorze prywatnym i publicznym, i dla stowarzyszeń związanych z krajobrazem, a ponadto do promowania w szkołach i na uniwersytetach nauk związanych z krajobrazem i zagadnieniami jego ochrony, gospodarki i planowania. Zobowiązuje także do podejmowania działań na rzecz rozpoznawania krajobrazów na obszarach własnych terytoriów.

☒ **Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego** (Paryż, 2000 r.) to konwencja UNESCO przyjęta w Polsce i ogłoszona w Dz. U. z 2007 r., Nr 215 poz. 1585. Dokument porusza kwestie promowania szacunku dla różnorodności kulturowej, uświadamianie jej wartości na poziomach lokalnych, krajowych i międzynarodowych oraz jej znaczenia dla ludzkości. Konwencja uznaje, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, a kulturowe

aspekty rozwoju są tak istotne jak aspekty ekonomiczne, bowiem są nośnikami tożsamości, wartości oraz znaczeń. Konwencja akcentuje wielokulturowość jako bogactwo jednostek i społeczeństw. Wskazuje na potrzebę jej ochrony i promowania oraz uznaje, że jest ona podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju.

☒ **Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego** (Paryż, 17 października 2003 r.) za cel stawia ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zapewnienie poszanowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup oraz jednostek, doprowadzenie na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym do wzrostu świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie międzynarodowej współpracy i pomocy w celu realizacji postanowień tejże Konwencji. Konwencja zobowiązuje państwa do podjęcia kroków mających zapewnić ochronę dziedzictwa niematerialnego znajdującego się na ich terytorium, określenie i zdefiniowanie jego elementów oraz prowadzenie rejestrów niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

☒ **Dokument w sprawie edukacji konserwatorów-restauratorów dzieł sztuki i warunków uprawniających do wykonywania zawodu** (Toruń, 8-9 maja 2003 r.) został zatwierdzony przez IV Generalne Zgromadzenie ENCORE (Europejskiej Sieci Wyższego Szkolnictwa Konserwatorskiego, wspólny z ECCO). Dokument Europejskiego Zrzeszenia Krajowych Związków Konserwatorów Restauratorów ECCO przyjęty przez Komisję Europejską w Brukseli w § 20 mówi: „Dziedzictwo kulturowe jest częścią definicji europejskiej tożsamości. Stanowi fundamentalny wyraz bogactwa i różnorodności europejskiej kultury. Ochrona dziedzictwa kulturowego, niezastąpionego świadectwa przeszłości, leży we wspólnym interesie Państw Członkowskich, które muszą zapewnić przekazanie tego dziedzictwa przyszłym pokoleniom. Dlatego opieka i konserwacja oraz wymogi użytkowania i umożliwienia dostępu do dziedzictwa kulturowego zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym leży w publicznym interesie.”

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miasto Reda zgodny jest z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022¹

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest Krajowy Program Opieki nad Zabytkami. Dokument ten obejmuje lata 2019-2022. Został on przyjęty Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022* jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

W ramach programu będą realizowane następujące cele:

¹ *Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022*, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 r.

Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami;

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań 1.1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

Zadania:

- 10 szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
- 10 budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
- 10 merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
- 10 konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Zadania:

- 10 wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
- 10 ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
- 10 wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
- 10 powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Kierunki działań 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

- 10 upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działań 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

- 10 podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości kulturowego.

Kierunki działań 3.1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

- 10 kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
- 10 Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

- 10 program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013² oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020³.

Drugim ważnym dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego, funkcjonującym na poziomie kraju, jest Narodowa strategia rozwoju kultury z uzupełnieniem na lata 2004-2020. Określa ona działania konieczne do zrealizowania w regionie. Podkreśla przy tym ważność działań na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce. Główne założenia Strategii związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, to m.in.: działania zmierzające do aktywnego

²Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013, Ministerstwo Kultury.

³Uzupełnienie narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004 – 2020, Ministerstwo Kultury, Warszawa 2005

zarządzania zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez poprawę stanu zabytków, zwiększenie ich dostępności dla turystów, inwestorów, mieszkańców, adaptacje, zwiększenie atrakcyjności regionów dzięki wykorzystaniu przez nie wartości wynikających z lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz edukacja i wdrażanie metod nowoczesnego administrowania związanego z ochroną i zachowaniem zabytków.

Jednym z instrumentów, za pomocą których realizowane są wspomniane cele Strategii jest "Narodowy Program Kultury. Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020". Podstawą do jego sformułowania jest uznanie dziedzictwa kulturowego za wartość mającą wpływ na rozwój i upowszechnienie kultury, a także za potencjał regionów służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

Narodowy Program Kultury "Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego" określa działania w sferze ochrony zabytków, m.in.: przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami; podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa; poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej; intensyfikacja ochrony; upowszechnienie dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne rekreacyjne i inne cele społeczne; zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

4.1.3 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020⁴

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe.

W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego Priorytet 4.1 „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

4.1.4 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030⁵

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

⁴ *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*, przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r., Warszawa 2013 r.

⁵ *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;
7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;
9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;
11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.1.5 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo⁶

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Jest to główna strategia rozwojowa w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

Strategia wyznacza trzy obszary strategiczne, w których będą się koncentrować główne zadania:

1. Sprawne i efektywne państwo;
2. Konkurencyjna gospodarka;
3. Spójność społeczna i terytorialna.

W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego (Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego).

Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania (Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania

⁶Strategia Rozwoju Kraju 2020, dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r., Warszawa 2012 r.

technologii cyfrowych, Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych; Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej - oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy (Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2016-2020

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2016-2020 przyjęty został przez Sejmik Województwa Pomorskiego uchwałą nr 247/XXVI/16 z dnia 26.09.2016 r.

Zgodnie z Wprowadzeniem do Programu głównym zamierzeniem tego dokumentu ma być stworzenie warunków dla kreowania i realizowania zadań z zakresu ochrony zabytków na terenie województwa pomorskiego oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego jako czynnika wpływającego na realizację planów rozwojowych regionu w zakresie jakości życia mieszkańców oraz wzrostu konkurencyjności gospodarki.

Celem Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2016-2019 jest „Wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa pomorskiego, służące zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu”.

Cel ten realizowany będzie poprzez wyznaczone działania w 4 priorytetach:

1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi,
2. Zachowanie kulturowego dziedzictwa morskiego i rzecznoego,
3. Badanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego,
4. Opieka nad zabytkami stanowiącymi mienie i własność samorządu województwa pomorskiego.

Priorytet pierwszy obejmuje trzy kierunki działań, w których jako pierwszy kierunek zawiera się: zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi służące budowaniu tożsamości mieszkańców realizowane poprzez konserwację, renowację i inne działania służące poprawie stanu zachowania obiektów sakralnych (kościółów, klasztorów, kaplic, domów modlitwy, kapliczek przydrożnych, cmentarzy, kalwarii itp.), parków, ogrodów, zieleni komponowanej, kompozycji małej architektury; rewitalizację zabytkowych zespołów ruralistycznych i urbanistycznych; zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.). Następnie - zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu atrakcyjnej oferty kulturalnej i turystycznej realizowane poprzez konserwację, renowację i inne działania służące poprawie stanu zachowania zabytków nieruchomych: obiektów budownictwa obronnego (mury, baszty, zamki, twierdze, zespoły fortyfikacji, zespoły koszarowe, budowle obronne itp.), obiektów przemysłu i techniki (fabryki, młyny, wiatraki, kuźnie, wieże ciśnień, hale produkcyjne, browary, gorzelnie itp.), obiektów gospodarczych (magazyny, spichlerze, stajnie, stodoły i inne obiekty w obrębie zespołów folwarcznych, zagród itp.), obiektów mieszkalnych miast i wsi (dwory, pałace, wille, kamienice, tradycyjne obiekty budownictwa wiejskiego, zagrody itp.), obiektów użyteczności publicznej (ratusze, szkoły, szpitale, przytułki, sądy, dworce, karczmy itp.); adaptację na cele kulturalne, edukacyjne, turystyczne obszarów i obiektów poprzemysłowych i powojennych, pokolejowych; ochronę i konserwację zabytków archeologicznych, zbiorów muzealnych i archiwaliów, zabytków ruchomych; montaż w obiektach zabytkowych urządzeń niezbędnych dla zapewnienia właściwych warunków przechowywania i eksponowania zabytków ruchomych, muzealiów oraz trwałego zachowania i użytkowania tych budowli. Kolejnym kierunkiem działań

w ramach pierwszego priorytetu jest ochrona i ekspozycja charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego, w tym zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej realizowanym poprzez wprowadzenie zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zapewniających ochronę wartościowych elementów krajobrazu kulturowego oraz dobrą kontynuację krajobrazową struktur osadniczych; eliminację obiektów dysharmonijnych i zakłócających ekspozycję krajobrazową cennych zespołów zabytkowych; skoordynowaną iluminację akcentów i dominant urbanistycznych o charakterze zabytkowym; oznakowanie obiektów zabytkowych i tworzenie szlaków kulturowych.

Priorytet drugi skupia się na zachowaniu kulturowego dziedzictwa morskiego i rzeczno-śluzowego służące budowaniu tożsamości regionalnej – jako pierwszego kierunku działań, realizowanego poprzez konserwację, renowację i inne działania służące poprawie stanu zachowania: urządzeń hydrotechnicznych (śluzy, przepusty, stacje pomp, młyny, elektrownie wodne itp.), obiektów charakterystycznych dla krajobrazów morskich i rzecznych, takich jak między innymi mosty zwodzone, obrotowe, portów morskich (handlowych i rybackich z towarzyszącą zabudową i nabrzeżami), budowli przemysłowych związanych z gospodarką morską (w tym z przemysłem stocznio-remontowym); rewitalizację zabytkowych obszarów portowych i poprzemysłowych związanych z przemysłem morskim i gospodarką morską; konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych dziedzictwa morskiego i rzeczno-śluzowego (w tym archeologicznych). Następnie, jako drugi kierunek działań wyznaczono zachowanie kulturowego dziedzictwa morskiego i rzeczno-śluzowego służące budowaniu atrakcyjnej oferty kulturalnej i turystycznej poprzez konserwację, renowację i inne działania służące poprawie stanu zachowania budowli przemysłowych związanych z gospodarką morską i żegluga, osad rybackich i ich dziedzictwa materialnego, latarni morskich, nadbrzeżnych fortyfikacji, elementów dziedzictwa kurortów i uzdrowisk nadmorskich; zachowanie zanikającej kultury materialnej portów morskich i rzecznych oraz wsi rybackich; odnowę i ożywienie zdegradowanych obszarów portowych i innych związanych z przemysłem morskim; zachowanie i ochronę charakterystycznych obiektów hydrotechnicznych, związanych z zagospodarowaniem wód śródlądowych; pielęgnowanie i promocję tradycji morskich oraz tradycji związanych z życiem codziennym mieszkańców strefy przybrzeżnej; adaptację na cele kulturalne, edukacyjne, turystyczne obszarów i obiektów dziedzictwa morskiego i rzeczno-śluzowego. Trzeci kierunek obejmuje ochronę i ekspozycję charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego: ekspozycję najcenniejszych zabytków dziedzictwa morskiego i rzeczno-śluzowego, zachowanie krajobrazu kulturowego charakterystycznych obszarów polderowych województwa (Żuławy, Powiśle); ochronę krajobrazu kulturowego strefy przybrzeżnej.

Priorytet trzeci jako pierwszy kierunek wyznacza poszerzanie wiedzy dotyczącej dziedzictwa kulturowego regionu poprzez specjalistyczne opracowania badawczo-dokumentacyjne obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych obejmujące: inwentaryzacje architektoniczno-konserwatorskie, ekspertyzy techniczne i konserwatorskie, badania konserwatorskie, architektoniczne i archeologiczne, programy prac konserwatorskich i restauratorskich; współpracę z instytucjami kultury oraz jednostkami naukowymi w zakresie rozpoznania regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz wymiany informacji o jego zasobach; rozbudowę warstwy dziedzictwa kulturowego w ramach Systemu Informacji Przestrzennej. Drugi kierunek to edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym realizowany poprzez promocję najcenniejszych zabytków, w szczególności obejmującą charakterystyczne zabytki świadczące o odrębności i specyfice regionu; wspieranie działań edukacyjnych i promocyjnych oraz popularyzujących wiedzę o dziedzictwie kulturowym województwa pomorskiego (w szczególności przygotowanie i organizacja konferencji naukowych, publikacje książkowe i foldery, organizacja konkursów, popularyzacja dobrych praktyk związanych z opieką i gospodarowaniem zabytkami). Trzeci kierunek skupia się na szerokim dostępie do informacji o dorobku kultury regionalnej (cyfryzacja i udostępnianie materialnych i niematerialnych zasobów kultury regionu, udostępnianie baz danych o zabytkach przy użyciu nowoczesnych technologii).

Priorytet czwarty dotyczy działań związanych z mieniem należącym do samorządu województwa pomorskiego.

Dla każdej grupy działań zostały wskazane podmioty uczestniczące w realizacji poszczególnych typów projektów oraz potencjalne źródła finansowania. Wdrażanie Programu będzie

odbywać się przy pomocy właścicieli prywatnych, organizacji pozarządowych, jednostek samorządowych i instytucji, dla których opieka nad zabytkami jest działalnością statutową. Niniejszy Program Opieki zgodny

4.2.2 Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego na lata 2005-2020

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2005-2020 przyjęta została przez Sejmik Województwa Pomorskiego w dniu 24 września 2012 r. (uchwała nr 458/XXII/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2012 roku).

W dokumencie tym zaakcentowano, że „województwo pomorskie charakteryzuje się unikatowym środowiskiem i walorami krajobrazowymi oraz różnorodnością kulturową, wynikającą z tożsamości regionalnej i lokalnej czerpiącej z dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla, Żuław i innych części regionu oraz tradycji morskich i historycznych, w tym solidarnościowych”.

Nakreślono w Strategii wizję województwa pomorskiego w roku 2020, kiedy to region będzie się cechował trwałym wzrostem, w którym uruchamiane i wykorzystywane będą zróżnicowane potencjały terytorialne dla wzmocnienia i równoważenia procesów rozwojowych. Województwo nasze posiadać będzie unikatową pozycję, dzięki aktywności społeczeństwa obywatelskiego, silnemu kapitałowi społecznemu i intelektualnemu, racjonalnemu zarządzaniu zasobami środowiska, gospodarczemu wykorzystaniu potencjału morza oraz inteligentnym sieciami infrastrukturalnym i powszechnemu stosowaniu ekoefektywnych technologii. Ponadto będzie liderem pozytywnych zmian społecznych i gospodarczych w Polsce i w obszarze Południowego Bałtyku. Region nasz stać ma się miejscem cechującym się m.in. atrakcyjną przestrzenią, tworzącą trwale podstawy rozwoju poprzez dostosowanie systemu transportowego i energetycznego do długofalowych potrzeb, a także racjonalnym wykorzystaniem zasobów i walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych. Pomorskie ograniczy i efektywnie rozwiązywać będzie konflikty przestrzenne, tworzyć wysokiej jakości przestrzeń oraz przeciwdziałać skutkom ekstremalnych zjawisk naturalnych w regionie.

Za jedno z wyzwań strategicznych dla regionu uznano stymulowanie aktywności społecznej i budowę regionalnej wspólnoty obywatelskiej czerpiącej m.in. z wielokulturowego dziedzictwa, tradycji morskich i solidarnościowych, a także wzrost kompetencji mieszkańców, które warunkują zdolność do funkcjonowania w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości. Kolejne wyzwania to konieczność lepszego zarządzania przestrzenią, aby zmniejszyć negatywny wpływ działalności człowieka na środowisko przyrodnicze, poprawienie bezpieczeństwa powodziowego, a także optymalne wykorzystywanie potencjałów terytorialnych (przyrodniczego, krajobrazowego, kulturowego i gospodarczego) dla zapewnienia wysokiej jakości życia.

W Strategii wskazano 3 cele strategiczne uszczegółowione poprzez 10 celów operacyjnych oraz 35 kierunków działań. W ramach celu strategicznego 1. *Nowoczesna gospodarka*, jednym z celów operacyjnych jest: 3. *Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna*. Jego realizacja odbywać się będzie w ramach dwóch kierunków działań:

1.3.1. Rozwój sieciowych i kompleksowych produktów turystycznych,

1.3.2. Stworzenie rozpoznawalnej, wysokiej jakości oferty kulturalnej.

Zobowiązaniem Samorządu Województwa Pomorskiego jest rozwój regionalnych sieciowych produktów turystycznych obejmujących m.in. małe porty morskie, mariny, szlaki rowerowe i kajakowe oraz śródlądowe drogi wodne, a także unikatowe dziedzictwo regionalne i ofertę kulturalną.

Partnerami kluczowymi dla realizacji Celu będą:

- Jednostki samorządu terytorialnego;
 - Organizacje turystyczne;
 - Instytucje kultury;
 - Narodowy Instytut Dziedzictwa;
 - Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów;
 - Wojewódzki Konserwator Zabytków;
 - Organizacje pozarządowe;
 - Izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy, w tym operatorzy turystyczni.
- Oczekiwany efektami mają być:

- całoroczna, kompleksowa i atrakcyjna oferta turystyczna i kulturalna regionu obejmująca także efektywne wykorzystanie obiektów sportowych o randze krajowej;
- unikatowe walory naturalne, kulturalne i dziedzictwa kulturowego, w tym kulinarne, wykorzystywane w sposób racjonalny, efektywny i zrównoważony;
- wzmocniony wizerunek regionu oraz większa rozpoznawalność i spójność kluczowych regionalnych marek turystycznych i kulturalnych;
- silna współpraca pomiędzy podmiotami branży turystycznej i kulturalnej.

4.2.3 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030 został przyjęty uchwałą nr 318/XXXX/16 przez Sejmik Województwa Pomorskiego dnia 29 grudnia 2016 r., wszedł w życie z dniem 1.03.2017 r.

Plan jest opracowaniem o charakterze regionalnym, stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań. Dzięki zintegrowanemu systemowi planowania zapewniona jest odpowiednia korelacja planu z koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju oraz ze strategią rozwoju województwa. Ustalenia planu nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadań celu publicznego.

Kierunek polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wyznaczono w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego: K.3.2. Ochrona obszarów o charakterystycznym krajobrazie kulturowym lub znaczeniu historycznym.

Polityka przestrzenna wyznaczona w kierunku 3.2. Koncentruje się na:

- Zachowaniu, ochronie tożsamości historyczno-kulturowej oraz promocji zasobów i walorów kulturowych województwa, a w szczególności obiektów zabytkowych i założeń przestrzennych.
- Rewaloryzacji zdegradowanych przestrzeni o bogatej tradycji historycznej oraz obiektów zabytkowych.
- Rozwijaniu i promowaniu szlaków kulturowych ukształtowanych w oparciu o zasoby kulturowe.

Zasady zagospodarowania przestrzennego, określające sposób realizacji kierunku 3.2.:

3.2.1. Zasada harmonijnego kształtowania zagospodarowania przestrzennego obszarów i obiektów o wartościach kulturowych i krajobrazowych oraz ich otoczenia, w szczególności wpisanych do rejestru oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków, ustanowionych pomników historii i parków kulturowych.

3.2.2. Zasada ochrony walorów widokowych, w tym panoram oraz przedpoli ekspozycyjnych zabytkowych wsi i miast, obiektów zabytkowych oraz dóbr kultury współczesnej stanowiących dominanty architektoniczne.

3.2.3. Zasada ochrony dziedzictwa archeologicznego i udostępniania stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową dla celów dydaktycznych, naukowych i turystycznych, poprzez np. tworzenie parków kulturowych dziedzictwa archeologicznego.

3.2.4. Zasada kształtowania w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego sieci szlaków kulturowych, wyposażonych w odpowiednią infrastrukturę towarzyszącą oraz rozpoznawalny w przestrzeni system identyfikacji wizualnej. 3

3.2.5. Zasada kształtowania otoczenia obiektów dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej w sposób kreujący przestrzeń publiczną integrującą mieszkańców, z uwzględnieniem i poszanowaniem wartości kulturowych i krajobrazowych.

3.2.6. Zasada stosowania tradycyjnych dla poszczególnych części regionu form architektury wiejskiej (w zakresie bryły, kształtu dachu, detalu architektonicznego i materiałów wykończeniowych).

3.2.7. Zasada zachowania wartościowych drewnianych obiektów dziedzictwa kulturowego in situ, a w sytuacjach, które tego wymagają, przenoszenia najwartościowszych obiektów do parków lub muzeów etnograficznych.

3.2.8. Zasada obejmowania ochroną planistyczną w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obiektów ujętych w gminnych ewidencjach zabytków oraz

wartościowych obiektów historyczno-kulturowych nie objętych dotychczas żadną prawną formą ochrony.

3.2.9. Zasada określania w treści studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, obszarów i obiektów o wysokich wartościach kulturowych, proponowanych w Planie do objęcia ochroną w postaci pomników historii i parków kulturowych. Brak woli określenia tych obszarów wymaga indywidualnego uzasadnienia w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

3.2.10. Zasada uwzględniania w gminnych dokumentach planistycznych programów opieki nad zabytkami, sporządzanych w oparciu o aktualne gminne ewidencje zabytków, a w przypadku braku programów opieki nad zabytkami i ewidencji gminnej, uwzględnianie ewidencji wojewódzkiej.

4.2.4 Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014 - 2020

Zarząd Województwa Pomorskiego uchwałą nr 196/20/15 z dnia 3 marca 2015 r. przyjął Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 (RPO) zatwierdzony decyzją C(2015) 908 przez Komisję Europejską w dniu 12 lutego 2015 r.

RPO skupia się na 10 celach tematycznych (CT) i 30 priorytetach inwestycyjnych (PI), które obejmują zagadnienia z zakresu gospodarki, edukacji, aktywności zawodowej i społecznej, obszarów o nie w pełni uruchomionych potencjałach, transportu, energii oraz środowiska. W ramach celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych wydzielono 11 osi priorytetowych (OP). Wśród nich znalazła się OP 8 – Konwersja, która skupiać się będzie na kompleksowej rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich oraz zrównoważonym wykorzystaniu regionalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Przewiduje się realizację działań w ramach PI 6c - ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Interwencją objęte zostaną przedsięwzięcia obejmujące ratowanie, przywracanie wartości i ochronę charakterystycznych zabytków lub ich zespołów wraz z otaczającym je kontekstem krajobrazowym, poprzez m.in. prace rehabilitacyjne i modernizacyjne służące nadaniu im nowych funkcji (usług turystyki lub kultury), przy możliwym jednoczesnym zachowaniu funkcji dotychczasowych, jak również wdrażanie nowych form zarządzania (tworzenie parków kulturowych). Ponadto interwencją objęte zostaną projekty ukierunkowane na podnoszenie jakości przestrzeni publicznej obejmujące realizację prac służących estetyzacji i podkreśleniu walorów kulturowych tej przestrzeni w ramach układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych do rejestru zabytków. Wsparciem objęte będą również projekty umożliwiające bezpieczną eksploatację zasobów materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu, w tym w zakresie dokumentowania, popularyzacji, inwentaryzacji i udostępniania zasobów kultury z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (w szczególności digitalizacja zasobów, tworzenie nowych treści cyfrowych). Wspierane będą także działania służące podniesieniu atrakcyjności walorów dziedzictwa naturalnego, o charakterze sieciowym, koordynowane przez samorząd województwa, będące efektem trwałej współpracy wielu podmiotów (w tym gospodarczych) oraz społecznej akceptacji, polegające na rozwoju infrastruktury turystycznej, w tym infrastruktury żeglarskiej, szlaków rowerowych i kajakowych oraz tras turystycznych o charakterze regionalnym i ponadregionalnym. W zakresie dziedzictwa kulturowego oraz podnoszenia jakości przestrzeni publicznych preferowane będą projekty zlokalizowane na obszarach o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym środowiska kulturowego, w szczególności w (...) strefach koncentracji charakterystycznych dla regionu elementów dziedzictwa kulturowego, określonych w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego.

Beneficjentami będą jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, instytucje kultury, instytucje edukacyjne, szkoły wyższe, instytucje finansowe, przedsiębiorcy (w tym organizatorzy turystyczni), kościoły i związki wyznaniowe, parki narodowe, PGL Lasy Państwowe, kluby sportowe, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej, urzędy morskie, operatorzy elektrowni wodnych, ROT/LOT.

4.2.5 Strategia Rozwoju Powiatu Wejherowskiego 2011-2020

Strategia Rozwoju Powiatu Wejherowskiego przyjęta została uchwałą nr III/XLVII/419/10 Rady Powiatu Wejherowskiego z dnia 29 października 2010 r.

W Strategii bardzo ważny jest rozdział przedstawiający raport o stanie powiatu. Zwrócono w nim uwagę na główne dwa czynniki kształtujące obraz regionu: różnorodność zasobów dziedzictwa kulturowego i zasoby przyrodnicze.

Walory dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego przekładają się na odrębność kulturową tego regionu, a tym samym sprzyjają rozwojowi turystyki, zwłaszcza coraz popularniejszej turystyki tematycznej. Podkreślono znaczenie tradycji i kultury kaszubskiej, z całym jej bogactwem, nie tylko w zakresie zachowanego budownictwa tradycyjnego, ale również poprzez wspieranie ludowych artystów, działających na forum muzycznym i plastycznym. Wszechstronność tradycji kaszubskiej to niezwykle ważny czynnik wyróżniający powiat na tle jego otoczenia i jednocześnie przyciągający zainteresowanie zewnętrzne.

Według strategii powiatu wejherowskiego z całego jego terenu jest wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego 61 zabytków nieruchomych architektury (obecnie 66). Wymienia się tu obiekty architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków, określone jako ważny element struktury kulturowej powiatu. W zasobach dziedzictwa kulturowego znajdziemy różnorodne typy obiektów i zespołów, m.in. zespołów urbanistycznych i ruralistycznych, sakralnych, rezydencjonalnych, zabytków techniki, budynków użyteczności publicznej, założeń pałacowo-i dworsko-parkowych.

Dziedzictwo kulturowe to również wartości niematerialne, w tym język kaszubski, pielęgnowanie muzyki i tańców ludowych, czy też coraz popularniejsza regionalna kuchnia. Wszystkie te elementy składają się na tradycję i kulturę regionu, stając się zarazem ważnym elementem promocji.

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego powiatu mają też znaczenie uwarunkowania ochrony środowiska naturalnego. Omawia się obszary chronione, jakimi są rezerваты i parki krajobrazowe oraz projekt „Obszary Natura 2000” obejmujący powiat wejherowski, a także wymienia się pomniki przyrody powiatu.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Miasto Reda do 2020 r.

Strategia Rozwoju Gminy Miasto Reda została podjęta Uchwałą Nr XXXVIII/403/2013 r. Rady Miejskiej w Redzie z dnia 18 września 2013 r.

W Strategii w rozdziale 2.7 *Obiekty zabytkowe* zostały opisane pokrótce zabytki występujące na terenie miasta Reda. Widnieje tam informacja o ilości stanowisk archeologicznych w mieście, wymienionych jest tylko 6. Podczas aktualizacji Strategii należy zaktualizować tę liczbę, gdyż jest ich 26. Zabytki z terenu miasta zostały również wspomniane w rozdziale następnym 2.8 *Turystyka i baza turystyczna*, m.in. kościół p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Katarzyny Aleksandryjskiej.

Strategia nie zawiera zbyt wielu zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego. Dokument stwierdza, że z racji niewielkiej ich ilości, zabytki powinno się specjalnie wyróżniać i otaczać opieką (z wykorzystaniem środków budżetowych i pozabudżetowych).

W Programie wymieniono trzy główne cele strategiczne. Wśród celów operacyjnych celu strategicznego 1 wymieniona została ochrona zabytków. Nie ma natomiast konkretnych wskazań w jaki sposób ten cel będzie realizowany, a także jakie działania realizowane będą w pierwszej kolejności. Należałoby to uzupełnić podczas aktualizacji Strategii.

5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta Reda

Pierwsze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Reda przyjęto uchwałą Nr XXIX/239/97 Rady Miejskiej w Redzie z dnia 8 kwietnia 1997 r. Aneks do studium uchwalony uchwałą nr XXIX/ 297/2001 Rady Miejskiej w Redzie z dnia 5 czerwca 2001 r. Zmiany studium nastąpiły w 2005 r. (*zmiana studium i ujednolicony tekst studium uchwalony uchwałą nr XXXV/335/2005 Rady Miejskiej Redy z dnia 8 czerwca 2005 r.*), 2008 r. (*zmiana studium dla wschodniej części miasta uchwalona uchwałą nr XXVII/246/2008 Rady Miejskiej Redy z dnia 6 listopada 2008 r.*), 2014 r. (*zmiana studium dla obszaru Moście Błota uchwalona Uchwałą III/24/2014 Rady Miejskiej w Redzie z dnia 17 grudnia 2014 r.*) i ostatnia zmiana w 2016 r. (zmiana studium w rejonie ulicy Gniewowskiej uchwalona Uchwałą Nr XXIV/242/2016 Rady Miejskiej w Redzie z dnia 30 listopada 2016 r.).

Studium zawiera listę obiektów i zespołów obiektów zabytkowych (lista ta jest nieaktualna). Obiekty wskazane są do ochrony poprzez ustalenie dla nich zasad ochrony konserwatorskiej, wymaganych do uwzględnienia w MPZP (zgodnie art. 19 ust.3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Zasady ochrony są następujące:

- ochrona formy i substancji zabytkowej budynku (zachowanie w niezmienionej postaci bryły, elewacji oraz dachu budynku, zakaz rozbudów budynków i przebudów zmieniających ich architekturę),
- ochrona wartościowych elementów detalu architektonicznego budynku (w tym stolarki), cennych elementów zagospodarowania działki, takich jak ogrodzenia i inne obiekty małej architektury;
- dopuszcza się wymianę technicznie zużytych elementów budynku (okien, drzwi, itd.) pod warunkiem zachowania nie zmienionego wyglądu tych elementów,
- w przypadku zniszczenia części lub całości budynku (na skutek wypadków losowych lub całkowitego zużycia materiału) winno nastąpić odtworzenie bryły obiektu z elewacjami, dachem oraz detalami na podstawie wszelkich dostępnych źródeł informacji,
- uzgodnienie ze służbą ochrony zabytków wszelkich zmian w elewacjach budynków.

Wyznaczono również najcenniejsze zespoły obiektów zabytkowych i ustalono dla nich osobne zalecenia konserwatorskie. Należą do nich:

1. Zespół dworsko - parkowy w Ciechocinie (ob. ul. Gajowa i Klonowa). Zalecenia konserwatorskie:

- wydzielenie i urządzenie pozostałości parku,
- ochrona budynku dawnego dworu (ewentualnie rewaloryzację),
- zachowanie ekspozycji zespołu od strony zachodniej (od ulicy).

2. Zespół dworsko - parkowy w Pielieszewie (ob. ul. Rzeczna 2). Zalecenia konserwatorskie:

- ochrona zespołu poprzez zachowanie istniejących elementów: dworu, ogrodzenia ceglanego z bramą, alei dojazdowej, stawu z układem wodnym, parku ze szpalerem granicznym;
- ograniczenie kubatury nowej zabudowy, w celu zachowania ekspozycji historycznych elementów.

3. Dawny zespół produkcyjny (ul. Pucka). Zalecenia konserwatorskie:

- ochrona zachowanych obiektów historycznych (dawnych spichlerzy i budynku mieszkalnego);
- obiekty można przystosować do innych funkcji z ograniczoną zmianą podstawowej bryły budynku;
- nowe obiekty powinny posiadać zbliżoną formę architektoniczną;
- zaleca się zachowanie naturalnych elementów antropogenicznych wyspy (koryta odnóg Redy, zieleni wzdłuż cieków, obecnego łakowego użytkowania we wschodniej części wyspy).

4. Zespół dworca kolejowego i osiedla kolejowego (ul. Gdańska). Zalecenia konserwatorskie:

- ochrona układu przestrzennego podjazdu przed budynkiem dworca;
- ochrona architektury: budynku dworcowego, poczty oraz budynków mieszkalnych w obrębie zespołu.

5. Cmentarz katolicki przy ul. Gdańskiej. Zalecenia konserwatorskie:
- zaleca się ochronę układu przestrzennego i funkcji.
6. Osiedle mieszkaniowe przy ul. Poniatowskiego. Zalecenia konserwatorskie:
- zachowanie przebiegu i szerokości ulic, zachowanie i kontynuację tradycji wyznaczania parcel i ich zagospodarowanie (nie należy wprowadzać podziałów poprzecznych działek i nowej zabudowy mieszkaniowej na zapleczu działek),
- zachowanie i kontynuację istniejących form architektonicznych.

Studium określa również zasady postępowania na terenach stanowisk archeologicznych z terenu gminy. W sporządzanych planach miejscowych należy uwzględnić te obszary i ustalić dla nich strefy konserwatorskie ochrony archeologicznej, z następującymi ustaleniami:

- zabudowa lub zmiana dotychczasowego użytkowania terenów wymaga sporządzenia dokumentacji archeologicznej;
- dla obiektów archeologicznych i ich stref ochrony obowiązuje wymóg uzgadniania wszelkich planów i projektów z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i uzyskiwania opinii Muzeum Archeologicznego w Gdańsku;
- w strefach, dla wszystkich inwestycji w nich zlokalizowanych obowiązuje zakaz jakichkolwiek prac ziemnych i inwestycyjnych bez zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, który każdorazowo określi inwestorowi w wydanym pozwoleniu, zakres niezbędnych do wykonania archeologicznych badań ratowniczych wyprzedzających proces zainwestowania terenu.

5.1.3 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Miasta Reda

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego stanowią akty prawa miejscowego przyjmowane w formie uchwał przez Radę Miejską/Gminy, określające przeznaczenie oraz warunki zagospodarowania i zabudowy terenów. MPZP uwzględniają również ochronę dziedzictwa kulturowego i zabytków poprzez określenie obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską.

Na terenie miasta Reda obowiązuje 71 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego sporządzonych w latach 1996-2019. Poniżej wymieniono te, w których zawarto zasady ochrony dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej.

Uchwała Nr XVII/194/2000 z dnia 18 kwietnia 2000 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dzielnicy Pieleśzewo w Redzie

Zasady ochrony środowiska kulturowego:

- teren położony w obrębie historycznego zespołu Dworskiego. Ochronie podlega:
 - a) budynek dworu (budynek do zachowania i ochrony oznaczony na rysunku planu). Zakres ochrony: bryła, kształt dachu, wielkość i rozmieszczenie otworów okiennych i drzwiowych, materiał elewacji (cegła),
 - b) ogrodzenie z bramą wjazdową,
 - c) szpaler graniczny drzew (oznaczony na rysunku planu),
 - d) staw (oznaczony na rysunku planu),
 - d) istniejąca zieleń wysoka (pozostałość parku).

Uchwała Nr XXVI/262/2001 z dnia 6 lutego 2001 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dzielnicy 12 Marca w Redzie - części południowej

Zagospodarowanie terenów położonych w obszarze archeologicznym wpisanym do rejestru zabytków, oznaczonym na rysunku planu, wymaga zezwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Uchwała Nr XXXV/350/2001 z dnia 12 kwietnia 2001 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Redy - rejon ul. Brzozowej i Alei Lipowej

Zachować pełną ochronę archeologiczną w obszarze ochrony archeologicznej oznaczonym na rysunku planu. Wszelkie działania inwestycyjne muszą być poprzedzone badaniami ratowniczymi i sporządzeniem dokumentacji archeologiczno – konserwatorskiej. Wymagana zgoda Pomorskiego Konserwatora Zabytków.

Uchwała Nr VIII/75/2003 z dnia 15 kwietnia 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Redy na obszarze jednostki "C" w rejonie ulicy Gdańskiej i Obwodowej

Zasady ochrony środowiska kulturowego:

- część terenu położona jest w obrębie stanowiska archeologicznego (obszar oznaczony na rysunku planu). Zabudowa terenu wymaga wykonania badań archeologicznych i wykonania dokumentacji archeologicznej.

Uchwała Nr XXX/276/2004 z dnia 21 grudnia 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta obejmującego południowo-zachodnią część obszaru Rekowa w Redzie

Teren w części położony jest w strefie ochrony archeologicznej (obszar oznaczony na rysunku planu); zagospodarowanie tego obszaru jest możliwe jest po wykonaniu wyprzedzających badań archeologicznych i dokumentacji archeologiczno - konserwatorskiej.

Uchwała Nr XLVIII/449/2006 z dnia 20 września 2006 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dzielnicy 12 Marca w Redzie - części południowej i północnej

Ustalenia w zakresie ochrony archeologicznej dla całego obszaru planu:

1) dla obszaru archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków, zaznaczonego na rysunku planu:

a) prowadzenie wszelkich prac i badań wymaga pozwolenia Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku,

b) obowiązuje uzgadnianie wszelkich poczynań inżynierskich, budowlanych innych z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku. Obowiązuje każdorazowo występowanie o szczegółowe wytyczne konserwatorskie i opinie przed podjęciem decyzji o jakiegokolwiek działalności,

c) w przypadku podjęcia decyzji o realizacji inwestycji na terenie objętym ochroną obowiązuje przeprowadzenie badań ratunkowych na koszt inwestora, wyprzedzających proces przygotowania inwestycji. Właściciele, użytkownicy terenu i inwestorzy zobowiązani są do zawiadomienia Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku o podjęciu działań inwestycyjnych, remontowych lub innych związanych z pracami ziemnymi z wyprzedzeniem minimum 3-miesięcznym w celu umożliwienia wykonania archeologicznych badań ratunkowych oraz zsynchronizowania robót inwestycyjnych z nadzorem archeologiczno - konserwatorskim. Badania archeologiczne mają charakter sezonowy,

2) dla stref ochrony archeologicznej, zaznaczonych na rysunku planu, przed przystąpieniem do prac budowlanych należy wykonać na koszt inwestora badania i dokumentację archeologiczną – konserwatorską, w zakresie określonym przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku.

Uchwała Nr VI/76/2007 z dnia 29 marca 2007 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Redy – rejon Ciechocina.

Ustalenia w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego:

1) obiekty przy ul. Klonowej 12 i ul. Jodłowej 52, wyznaczone na rysunku planu, stanowią zespół dworsko - parkowy. W związku z powyższym na całym terenie 3MN obowiązuje zakaz:

a) realizacji obiektów tymczasowych, b) stawiania wolnostojących reklam; dopuszcza się realizację szyldów, każdy o wielkości maksymalnej 0,5m2 lub masztów z reklamowymi flagami. Rozplanowanie szyldów winno stanowić jednolitą kompozycję, nie szpecącą elewacji budynków,

2) budynki o wartościach kulturowych (zespół dworski i relikty XIX-wiecznej osady ruralistycznej), zaznaczone na rysunku planu, przeznaczone do ochrony i zachowania. Ochronie podlega bryła, układ konstrukcyjny budynku, detal architektoniczny, rozplanowanie i proporcje otworów okiennych i drzwiowych, podziały stolarki okiennej i drzwiowej. Dopuszcza się harmonijną rozbudowę powyższych budynków przy zachowaniu proporcji brył i kompozycji elewacji,

3) wszelkie prace budowlane dotyczące przedmiotu ochrony należy opiniować z właściwym konserwatorem zabytków.

Uchwała Nr VI/79/2007 z dnia 29 marca 2007 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta obejmującego północno-zachodnią część obszaru Rekowa w Redzie

Warunki zagospodarowania terenu wynikające z potrzeb ochrony środowiska przyrodniczego, kulturowego i zdrowia ludzi:

b) ochrona walorów kulturowych: teren położony jest w obrębie stanowiska archeologicznego; zabudowa terenu możliwa jest po wykonaniu wyprzedzających badań archeologicznych i dokumentacji archeologiczno - konserwatorskiej.

Uchwała Nr XXIV/214/2008 z dnia 26 czerwca 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Redy przy ul. Jarej obejmującego działkę nr 303/14 (obręb 1)

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

a) część terenu w granicach planu obejmuje się Strefą VIII ograniczonej ochrony archeologiczno – konserwatorskiej stanowiska archeologicznego 2/64 – cmentarzysko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza. Granice strefy pokazano na rysunku planu (załącznik nr 1);

b) ustala się obowiązek powiadomienia Muzeum Archeologicznego w Gdańsku o zamiarze prowadzenia wykopów i niwelacyjnych robót ziemnych w granicach strefy w terminie nie krótszym niż dwa tygodnie przed ich rozpoczęciem;

c) szczegółowe zasady ochrony konserwatorskiej w strefie określi w opinii archeologicznej Muzeum Archeologiczne w Gdańsku w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Uchwała Nr XXV/228/2008 z dnia 17 września 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Redy w rejonie ulic Gdańskiej, Gniewowskiej, Ogrodowej i Cechowej.

Ustalenia w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego:

1) na obszarze planu występują historyczne elementy struktury przestrzennej dawnej wsi (podziały parcelacyjne; przebieg dróg; zespół zabudowy ul. Ogrodowej, składający się zarówno z obiektów o wartościach kulturowych, jak i takich które stanowią współczesną kontynuację tradycyjnych form zabudowy),

2) budynki mieszkalne przy ul. Ogrodowej 2, 4, 8, 15, 17 i 18, ul. Cechowej 1 i 17, ul. Gdańskiej 2, 24, ul. Gniewowskiej 2 oraz budynki gospodarcze przy ul. Cechowej 1 i ul. Gdańskiej 28, stanowią obiekty o wartościach kulturowych (relikt XIX-wiecznej osady ruralistycznej). Budynki te przeznacza się do ochrony i zachowania. Ochronie podlega bryła, układ konstrukcyjny budynku, detal architektoniczny, rozplanowanie i proporcje otworów okiennych i drzwiowych, podziały stolarki okiennej i drzwiowej (jej forma i detal, np. rozrzeźbienie słupków, płyciny itp.). Dopuszcza się harmonijną rozbudowę powyższych budynków przy zachowaniu proporcji brył i kompozycji elewacji,

3) wszelkie prace budowlane dotyczące przedmiotu ochrony należy opiniować z właściwym konserwatorem zabytków.

Uchwała Nr LII/442/2010 z dnia 12 lipca 2010r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Redy w rejonie ulic Łąkowej, Gdańskiej, Obwodowej i Ceynowy.

Ustalenia w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego:

1) na obszarze planu występują historyczne elementy struktury przestrzennej dawnej wsi (zespół zabudowy ul. Poniatowskiego, składający się zarówno z obiektów o wartościach kulturowych, jak i takich, które stanowią współczesną kontynuację tradycyjnych form zabudowy). Zostały one objęte strefą ochrony konserwatorskiej, zaznaczoną na rysunku planu jako zabytkowy układ urbanistyczny. Na obszarze tym obowiązuje zakaz podziału działek budowlanych. Wszelkie prace budowlane dotyczące przedmiotu ochrony należy opiniować z właściwym konserwatorem zabytków.

2) budynki wyznaczone na rysunku planu jako budynki o wartościach kulturowych stanowią relikty XIX i XX-wiecznej zabudowy ruralistycznej (plebania przy ul. Gdańskiej 3; domy mieszkalne przy ul. Gdańskiej 15, 43, 45, 47 i 53, przy ul. Poniatowskiego 1, 6, 8, 9, 14 i 18, przy ul. św.

Wojciecha 17; szkoła przy ul. Gdańskiej 31). Wszelkie prace budowlane dotyczące przedmiotu ochrony należy opiniować z właściwym konserwatorem zabytków,

3) na obszarze planu znajduje się zabytkowy kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP (d. św. Katarzyny) przy ul. Gdańskiej 3, objęty wpisem do rejestru zabytków woj. pomorskiego nr A-1211 z dn. 31.03.2000r. Ochroną jest objęty kościół wraz z terenem kościelnym i ogrodzeniem. Wszelkie działania, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu obiektu zabytkowego wymagają zezwolenia właściwego konserwatora zabytków,

4) na obszarze planu znajdują się stanowiska archeologiczne, zaznaczone na rysunku planu. Wszelkie plany i projekty inwestycyjne na obszarze tych stanowisk należy uzgodnić z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku na podstawie opinii Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Obowiązuje przeprowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie objętym realizacją prac ziemnych, na zasadach określonych przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

Uchwała Nr LVI/466/2010 z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu 12 Marca w Redzie - części północnej

Na terenach objętych planem znajduje się strefa ochrony konserwatorskiej archeologicznej. Wszelkie plany i projekty inwestycyjne na obszarze tej strefy należy uzgodnić z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku na podstawie opinii Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Obowiązuje przeprowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie objętym realizacją prac ziemnych, na zasadach określonych przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

Uchwała Nr V/55/2011 z dnia 15 lutego 2011 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Redy w obszarze jednostki "D", położonej pomiędzy terenami kolejowymi, a granicą administracyjną z gminą Wejherowo (plan podlega zmianie)

Na terenie objętym planem znajduje się stanowisko archeologiczne, zaznaczone na rysunku planu. Wszelkie plany i projekty inwestycyjne na obszarze tego stanowiska należy uzgodnić z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku na podstawie opinii Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Obowiązuje przeprowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie objętym realizacją prac ziemnych, na zasadach określonych przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków,

Uchwała Nr VI/78/2011 z dnia 24 marca 2011r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Redy w rejonie ulic Cechowej, Puckiej, Wiejskiej, Jodłowej, Akacjowej i Kazimierskiej – w tym zmiany fragmentów planów miejscowych obowiązujących w tym rejonie.

Ustalenia w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego:

1) ustalenia dla stanowiska archeologicznego, objętego wpisem do rejestru zabytków woj. pomorskiego nr 165/A z dn. 21.11.1971 r., znajdują się w Rozdziale II „Ustalenia szczegółowe”,

2) ustalenia w zakresie ochrony archeologicznej dla stref ochrony konserwatorskiej archeologicznej, zaznaczonych na rysunku planu, znajdują się w Rozdziale II „Ustalenia szczegółowe”,

3) budynki wyznaczone na rysunku planu jako budynki o wartościach kulturowych stanowią relikty XIX i XX-wiecznej zabudowy ruralistycznej (zespół dawnego młyna przy ul. Puckiej 9; domy mieszkalne przy ul. Puckiej 7, 21B i 23, ul. Cechowej 6 i 8, ul. Polnej 3, ul. Wiejskiej 3 i 7). Wszelkie prace budowlane dotyczące przedmiotu ochrony należy opiniować z właściwym konserwatorem zabytków. Szczegółowe ustalenia dla chronionych budynków znajdują się w Rozdziale II „Ustalenia szczegółowe” dla poszczególnych terenów.

Uchwała Nr XXVI/279/2012 z dnia 28 listopada 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Redy położonego w rejonie ulic Drogowców, Rzemieślniczej i Gniewowskiej.

Na terenie objętym planem znajduje się stanowisko archeologiczne, objęte wpisem do rejestru zabytków woj. pomorskiego nr 7/A z dn. 14.10.1947 r.. Wszelkie plany i projekty inwestycyjne na obszarze stanowiska należy uzgodnić z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku na podstawie opinii Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Obowiązuje przeprowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie objętym realizacją prac ziemnych, na zasadach określonych przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

Uchwała Nr XXVI/280/2012 z dnia 28 listopada 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Redy położonego pomiędzy ulicami Gdańską i Leśną wzdłuż terenów kolejowych.

Ustalenia w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego:

1) na obszarze planu występują historyczne elementy struktury przestrzennej - relikty osady kolejowej, układu przestrzennego dworca i placu dworcowego. Zostały one objęte strefą ochrony konserwatorskiej, zaznaczoną na rysunku planu jako zabytkowy układ urbanistyczny. Wszelkie prace budowlane dotyczące przedmiotu ochrony należy opiniować z właściwym konserwatorem zabytków.

2) budynki wyznaczone na rysunku planu są jako budynki o wartościach kulturowych są objęte gminną ewidencją zabytków (budynek dawnej poczty i budynek gospodarczy przy ul. Gdańskiej 70; budynek dworca kolejowego przy ul. Gdańskiej 72; domy mieszkalne wraz towarzyszącymi budynkami gospodarczymi przy ul. Gdańskiej 74 i 76; nastawnia kolejowa). Wszelkie prace budowlane dotyczące przedmiotu ochrony należy uzgodnić z właściwym konserwatorem zabytków.

3) obowiązuje zakaz lokalizacji budowli i urządzeń mogących wpłynąć negatywnie na walory krajobrazu kulturowego dworca i osady kolejowej.

Uchwała Nr XXVII/291/2012 z dnia 28 grudnia 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Redy w rejonie ulic Wierzbowej, Wiejskiej i Alei Lipowej.

Na terenie objętym planem znajduje się strefa ochrony konserwatorskiej archeologicznej, zaznaczona na rysunku planu. Wszelkie plany i projekty inwestycyjne na obszarze tej strefy należy uzgodnić z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku na podstawie opinii Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Obowiązuje przeprowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie objętym realizacją prac ziemnych, na zasadach określonych przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków,

Uchwała Nr XXXVI/374/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany fragmentów miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dzielnicy 12 Marca w Redzie – części południowej

Ustalenia w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków dla obszaru stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków decyzją nr 431/Archeol. z dnia 16 listopada 1987 r., wyznaczonego na rysunku planu:

1) wszelkie plany i projekty inwestycyjne na obszarze stanowiska należy uzgodnić z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku na podstawie opinii Muzeum Archeologicznego w Gdańsku;

2) obowiązuje przeprowadzenie archeologicznych badań ratunkowych na terenie objętym realizacją prac ziemnych, na zasadach określonych przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

Uchwała Nr XXXIV/375/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany fragmentu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Redy dla obszaru położonego w rejonie ulic Spółdzielczej, Przemysłowej i Polnej.

Ustalenia w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego:

1) na terenach 4U/P i 7U/P znajduje się strefa ochrony konserwatorskiej archeologicznej, zaznaczona na rysunku planu. Wszelkie inwestycje projektowane w obrębie powyższej strefy związane z pracami ziemnymi należy uzgodnić z właściwym konserwatorem zabytków. Obowiązuje

przeprowadzenie archeologicznych badań ratowniczych na terenie objętym realizacją prac ziemnych, na zasadach określonych przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

2) budynki wyznaczone na rysunku planu jako budynki o wartościach kulturowych stanowią relikty XIX i XX wiecznej zabudowy ruralistycznej (zespół dawnego młyna przy ul. Puckiej 9). Wszelkie prace budowlane dotyczące przedmiotu ochrony wymagają pozwolenia właściwego konserwatora zabytków.

Uchwała Nr XVIII/173/2016 z dnia 21 marca 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Redy w rejonie ulicy Leśnej, wzdłuż terenów kolejowych

Zasady ochrony krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego i zabytków:

2. W obszarze objętym planem znajduje się obiekt o walorach kulturowych – dom mieszkalny ul. Leśna 9, dla którego wprowadza się obowiązek zachowania proporcji budynku, geometrii dachu, kompozycji elewacji.

Uchwała Nr XXI/195/2016 z dnia 29 czerwca 2016 r. w sprawie uchwalenia zmiany fragmentu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Redy w rejonie ulic Gdańskiej, Łąkowej i Alei Jana Pawła II.

Zasady ochrony krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego i zabytków:

W obszarze objętym planem nie występują obiekty chronione na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, nie występują żadne obiekty ani obszary wpisane do ewidencji zabytków, nie występują także obiekty ani obszary stanowiące dobra kultury współczesnej wymagające ochrony. Fragment obszaru planu od strony ulicy Gdańskiej stanowi przedpole ekspozycyjne dla kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP w Redzie (dec. nr 1706/dn.31.03.2000 r.).

Uchwała Nr XXII/210/2016 z dnia 31 sierpnia 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Redy w rejonie ulicy Puckiej i Wejherowskiej.

Ustalenia w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego:

1) na obszarze planu znajduje się strefa ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego – dawnego zespołu produkcyjnego (młyn, kuźnice, tartak), znajdująca się w ewidencji zabytków archeologicznych województwa pomorskiego. Strefa ta została wyznaczona na rysunku planu. Wszelkie prace ziemne na obszarze strefy wymagają przeprowadzenia badań archeologicznych na zasadach określonych przepisami odrębnymi z zakresu ochrony zabytków i opieki,

2) budynek wyznaczony na rysunku planu jako budynek o wartościach kulturowych, jest ujęty w gminnej ewidencji zabytków i stanowi relikty XIX i XX-wiecznej zabudowy ruralistycznej (dom mieszkalny przy ul. Puckiej 7). Oprócz wyznaczonego w planie zakresu ochrony obowiązują dla niego ograniczenia wynikające z przepisów odrębnych z zakresu ochrony zabytków, w tym prawa budowlanego. Wszelkie prace budowlane dotyczące przedmiotu ochrony wymagają pozwolenia właściwego konserwatora zabytków,

3) teren dawnego zespołu produkcyjnego, wyznaczony na rysunku planu, stanowi obszar o wartościach kulturowych.

Uchwała Nr XXIX/310/2017 z dnia 24 maja 2017 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Redy w rejonie ulic Jodłowej i Parkowej.

Ustalenia w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego:

1) na obszarze planu znajduje się zespół dworsko - pałacowy w Ciechocinie, ujęty w gminnej ewidencji zabytków (dwór przy ul. Gajowej 9, oficyna przy ul. Klonowej 12 i park). Powyższe budynki zostały oznaczone na rysunku planu jako budynki o wartościach historyczno-kulturowych. Park został oznaczony na rysunku planu jako „strefa ochrony konserwatorskiej parku w Ciechocinie”,

2) w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, ale ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków,

3) szczegółowe ustalenia dla chronionych budynków znajdują się w Rozdziale II „Ustalenia szczegółowe” dla poszczególnych terenów.

Uchwała Nr XXX/323/2017 z dnia 13 czerwca 2017 r. w sprawie uchwalenia zmiany fragmentu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dzielnicy Pieleśzewo w Redzie na obszarze położonym pomiędzy rzeką Redą i ulicą Wejherowską.

Ustalenia w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego:

1) dwór przy ul. Rzeczej 2 oznaczony na rysunku planu jako budynek o wartościach kulturowych, jest ujęty w gminnej ewidencji zabytków. Oprócz wyznaczonego w planie zakresu ochrony obowiązują dla niego ograniczenia wynikające z przepisów odrębnych z zakresu ochrony zabytków, w tym prawa budowlanego.

2) park dworski przy ul. Rzeczej 2 jest ujęty w gminnej ewidencji zabytków. Oprócz wyznaczonego w planie zakresu ochrony obowiązują dla niego ograniczenia wynikające z przepisów odrębnych z zakresu ochrony zabytków, w tym prawa budowlanego.

3) teren zespołu dworsko-parkowego przy ul. Rzeczej (dwór, park i aleja wjazdowa), oznaczony na rysunku planu, stanowi obszar o wartościach kulturowych.

4) ustala się otulinę obszaru o wartościach historyczno-kulturowych, znajdującego się w gminnej ewidencji zabytków (dawna wieś Pieleśzewo), oznaczoną na rysunku planu.

5) bliźniaczy budynek mieszkalny jednorodzinny przy ul. Wejherowskiej 62 i 64, oznaczony na rysunku planu jako budynek o wartościach kulturowych, jest chroniony ustaleniami niniejszego planu. Oprócz wyznaczonego w planie zakresu ochrony obowiązują dla niego ograniczenia wynikające z przepisów odrębnych z zakresu ochrony zabytków, w tym prawa budowlanego.

6) w obrębie planu występuje stanowisko archeologiczne, dla którego wyznacza się „strefę ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego”, oznaczoną na rysunku planu. Przed przystąpieniem do prowadzenia prac ziemnych w obrębie strefy obowiązuje wymóg przeprowadzenia wyprzedzających prac archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Uchwała Nr XXXVIII/397/2017 z dnia 20 grudnia 2017 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Redy dla obszaru położonego w obrębie ewidencyjnym nr 6 (dawniej Moście Błota).

Ustalenia w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego:

1) na fragmencie obszaru planu ustala się strefę ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego ujętego w wojewódzkiej ewidencji zabytków, oznaczoną na rysunku planu;

2) prace ziemne w obrębie strefy ochrony konserwatorskiej, o której mowa w pkt. 1 wymagają przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych na zasadach określonych przepisami odrębnymi z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Uchwała Nr XL/416/2018 z dnia 28 lutego 2018 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Redy w rejonie nowego przystanku kolejowego.

Ustalenia w zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego:

Na terenie znajduje się stanowisko archeologiczne, objęte wpisem do rejestru zabytków woj. pomorskiego nr 7/A z dn. 14.10.1947 r. Przed przystąpieniem do prowadzenia prac ziemnych w obrębie stanowiska obowiązuje wymóg przeprowadzenia wyprzedzających prac archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Charakterystyka miasta

Gmina Miasto Reda położona jest w województwie pomorskim, w powiecie wejherowskim. Jest gminą miejską. Obszar ten charakteryzuje się dogodnym położeniem pod względem geograficznym i tranzytowym. Gmina Miasto Reda sąsiaduje i graniczy z następującymi jednostkami samorządu terytorialnego:

- gminą wiejską Wejherowo (województwo pomorskie, powiat wejherowski),

- gmina miejską Wejherowo (województwo pomorskie, powiat wejherowski),
- gminą miejską Rumia (województwo pomorskie, powiat wejherowski),
- gminą wiejską Kosakowo (województwo pomorskie, powiat pucki),
- gminą wiejską Puck, województwo pomorskie, powiat pucki.

Gmina Miasto Reda położone jest w obrębie mezoregionu Pobrzeże Kaszubskie, a częściowo także w obrębie mezoregionu Pradolina Redy - Łeby i Pojezierza Kaszubskiego.

Reda stanowi jedno z miast Małego Trójmiasta Kaszubskiego, wchodzi w skład Aglomeracji Trójmiejskiej. Miasto Reda oddalone jest o 46 km od centrum Gdańska i o 10 km od centrum Gdyni. Gmina miejska posiada powierzchnię 34,2 km², co stanowi 0,19% powierzchni województwa (18 310 km²).

Liczba mieszkańców Redy od wielu lat systematycznie zwiększa się – wyraźną tendencję wzrostową obserwuje się od roku 1982. Według danych z 31 grudnia 2017 r. liczba mieszkańców wynosiła 25 102. W ciągu ostatniego dwudziestolecia populacja miasta wzrosła o ponad połowę i prognozuje się

Mapa 1. Plan miasta Reda (www.miasto.reda.pl).

utrzymanie trendu wzrostowego przez następne 20 lat.

Dostępność komunikacyjna miasta jest bardzo dobra. Przez Miasto Reda, położone w aglomeracji Trójmiasta, przebiega droga krajowa numer 6, która biegnie od końca autostrady A1 przez Wejherowo i Łębork, Słupsk, Sławno i Koszalin do terenów nadgranicznych. Ponadto przez Redę biegną trasy komunikacyjne w kierunku miast turystycznych takich jak Hel, Władysławowo czy Łeba. Miasto posiada połączenia autobusowe i kolejowe. Dojazd komunikacją samochodową z Redy na lotnisko możliwy jest w czasie 30 minut. Obsługę komunikacyjną miasta zapewnia system dróg o znaczeniu regionalnym, powiatowym i lokalnym. Infrastruktura drogowa w powiecie jest dobrze rozwinięta.

W Redzie znajduje się stacja kolejowa, która obsługuje połączenia do Władysławowa, Łęborka, Słupska, Trójmiasta. W sezonie letnim kursują dodatkowe pociągi umożliwiające dostęp do nadmorskich kurortów. Przez miasto przejeżdżają zarówno kolejki SKM jak i pociągi PKP PR, co skutkuje zadowalającą ilością połączeń kolejowych. Reda posiada także połączenia komunikacji miejskiej w obrębie „Małego Trójmiasta Kaszubskiego” oraz Gdyni.

Środowisko naturalne to wielki atut Miasta Reda. Brak ciężkiego przemysłu sprawił, że środowisko zachowało wiele swoich najcenniejszych walorów. Położenie miasta na obszarze Puszczy Darżlubskiej, Pradoliny Redy-Łeby, przy granicy Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego oraz ukształtowanie terenu sprawia, że Reda jest miastem wyjątkowym pod względem lokalizacji i warunków środowiskowych.

5.2.2 Rys historyczny

Dokumenty pisane pochodzące ze średniowiecza wymieniają Gręzlewo, osadę na obecnym obszarze Redy. W 1358 r. osada występuje pod nazwą Granslaw, w 1398 Granissow lub Granslow. W 1400 r. nazwa miejscowości brzmiała Redau, zaś w 1433 r. Rede. Od 1500 r. nosi stale nazwę Reda pochodzącą od nazwy rzeki, nad którą jest położona.

We wczesnym średniowieczu, w drugiej połowie X w., administracyjny obszar Redy wchodził w obręb Pomorza Wschodniego. W tym czasie następowało intensywne wypalanie i wycinanie lasów dla potrzeb gospodarczych. Pojawiło się skupisko osad otwartych na obszarze Cieclocino -

Pieleszewo - Reda. W tym okresie spotykamy się z własnością drobnorycerską, która przechodziła często w posiadanie kościoła. W papieskim potwierdzeniu posiadłości klasztoru oliwskiego w 1245 r., mówi się o dziesięcinie z jazu w Redzie. Pieleszewo, Reda i Ciechocino należały jednak do panującego. Pomorzem Wschodnim zarządzał z ramienia panującego władcy namiestnik. Po zagarnięciu w 1309 r. Pomorza Gdańskiego przez Krzyżaków, omawiane obszary należały do komturstwa gdańskiego i podlegały urzędowi rybackiemu w Pucku.

Pierwsza źródłowa informacja o Redzie pochodzi z kontraktu lokacyjnego z 1357 r. Dokument ten stwierdza istnienie na tym terenie osady na prawie chełmińskim. Właścicielami tej osady byli Krzyżacy. Mieszkańcy wsi uzyskali wówczas prawo spławiania drewna rzeką Redą do morza. Rzeka przez wiele wieków była wykorzystywana jako arteria komunikacyjna i w związku z tym nie wolno było budować na niej jazów i innych zapór uniemożliwiających żeglugę. Uruchomiono jednak nad jej brzegami zakłady produkcyjne, o czym informuje wzmianka z 1400 r., mówiąca o istnieniu w Redzie młyna zbożowego, istniejącego od 1340 r., oraz kuźnicy. W 1340 r. była tu również karczma oraz drewniany kościół z XII w. Przetrwał on do XVII w., kiedy to spłonął. Został on wkrótce odbudowany z tzw. muru pruskiego i służył wiernym do końca XIX w. W 1903 r. zbudowano nowy kościół w stylu neogotyckim, a stary rozebrano.

Wiek XV to okres wojen toczących się na Pomorzu. Nie oszczędziły one i Redy. Najwięcej ucierpiała w okresie grabieżczych napadów grup żołnierskich podczas wojny trzynastoletniej oraz w czasie wojen szwedzkich. Szczególnie dał się we znaki król szwedzki Gustaw Adolf, nazywany często "rabusiem Europy", który zajmując obszary Wybrzeża, organizował systematycznie wyprawy oddziałów wojskowych do rabowania majątków szlacheckich i zagród chłopskich. Podczas jednej z takich wypraw, która wyruszyła z Pucka, zrabowano ok. 2000 sztuk owiec i kilkaset sztuk bydła.

W latach 1627 i 1628 dał się również we znaki ludności polskiej pułkownik Jan Lanckoroński, który dowodząc stacjonującą w Pucku nie opłaconą dywizją, rekwirował sam lub przez swe oddziały chłopski dobytek z całej okolicy, w tym także ze wsi Reda, Ciechocino i Pieleszewo. Ogromne wyniszczenie tych obszarów przyniósł najazd króla Gustawa w latach 1656-1660. Obrabowane z bydła i koni wsie, zubożały. W Ciechocinie, gdzie przed wojną było 10 gburów, po "potopie" pozostało ich jedynie 3. Według lustracji z 1658 r. w Redzie pozostał tylko jeden, zaś trzy posiadłości były puste.

W 1768 r. właściciel redzkiej kuźnicy żelaza i stali, Ernest Konopacki, uzyskał zezwolenie na budowę fabryki wyrobów mosiężnych, które to zezwolenie zostało potwierdzone przez króla. W tym czasie wieś liczyła 74 mieszkańców. W 1772 r., w wyniku pierwszego rozbioru Polski, Reda znalazła się w granicach monarchii pruskiej na blisko półtora wieku. Znaczniejszy rozwój Redy nastąpił dopiero po wybudowaniu dróg bitych z Gdańska do Łęborka i Pucka. W 1869 r. było już 55 domów i 692 mieszkańców, w tym 629 katolików i 63 ewangelików. W 1872 r., po przeprowadzeniu linii kolejowej (1870 r.) było 763 mieszkańców, zaś w 1885 r. 79 domów i 784 osoby, w tym: 691 katolików, 90 ewangelików, 2 Żydów i 1 dysydent. Katolikami byli Polacy, czyli Kaszubi. Z protestantyzmem identyfikowała się trwale ludność niemiecka. Nie zawsze jednak podziały wyznaniowe pokrywały się z językowymi.

Dnia 10 lutego 1920 r. wojsko polskie Frontu Pomorskiego wkroczyło do Redy i pobliskich miejscowości. Wraz z wkroczeniem wojska administracja samorządowa przeszła w ręce Polaków. W pierwszym okresie po uzyskaniu niepodległości ustrój samorządowy na tych terenach opierał się na przepisach pruskich zawartych w ustawie z 1891 r. Ustawa ta z początku została tylko częściowo zmodyfikowana przez władze polskie. Pozostałości ustawodawstwa pruskiego straciły swoją moc obowiązującą w marcu 1933 r., kiedy to wydana została ustawa o częściowej zmianie samorządu terytorialnego. Wprowadziła ona nowy jednolity podział terytorialny na gromady, z sołtysem na czele, oraz gminy zarządzane przez wójta, któremu podlegali sołtysi. Postępująca inflacja marki polskiej i związany z tym szybki wzrost kosztów utrzymania, pogarszające się warunki socjalno-bytowe w latach 1921-1924, które zaczęły się już w 1917 r. brakiem żywności, odzieży, opału, nafty na cele oświetleniowe, miały wpływ na potęgujące się niezadowolenie robotników. W lipcu 1921 r. doszło do masowych strajków i demonstracji w Wejherowie, Pucku, Gdyni, Zagórzcu i Redzie. Następna fala strajków przetoczyła się w październiku 1923 r. i objęła zakłady drzewne w Redzie, Gościnnie i Zagórzcu. Do kolejnych strajków doszło też w 1924 r. Organizatorem strajków było Zjednoczenie Zawodowe Polskie. Poprawa sytuacji nastąpiła w związku z rozbudową pobliskiej Gdyni. W tym czasie rozrosła się również i Reda, jako zaplecze mieszkaniowe robotników zatrudnionych

w pobliskim portowym mieście. Już w 1924 r. liczyła ona 1000 mieszkańców. W tym czasie posiadała dwuklasową szkołę powszechną, dworzec kolejowy, oddział pocztowy, młyn, kuźnicę, cegielnię, hotel "Pod Białym Orłem", budynek towarzystwa Czytelní Ludowych oraz kilka sklepów. W latach 1934 - 35 została zmodernizowana, włącznie z ułożeniem nawierzchni bitumicznej na odcinku Rumia - Lębork, trasa przelotowa Gdańsk - Koszalin o nawierzchni tłuczniowej.

9 września 1939 r. Reda została zajęta przez Niemców. Rozpoczął się ponury okres okupacji, w czasie którego pogorszyły się warunki materialne ludności polskiej. Stworzono odrębne warunki pracy i płacy dla Polaków i Niemców. Podczas okupacji zginęło wielu mieszkańców Redy. W wyniku ofensywy styczniowej w 1945 r. miasto zostało oswobodzone 12 marca.

Nowy okres w dziejach Redy rozpoczął się po wyzwoleniu. W latach 1945 - 1954 wieś Reda, Pielieszewo i Ciechocino podlegały administracyjnie gminie Wejherowo. Z dniem 1 stycznia 1955 r. w Redzie powołana została Gromadzka Rada Narodowa. W jej zasięg działania oprócz Redy wchodziły: Ciechocino, Pielieszewo i Państwowe Gospodarstwo Rolne Kąpino. Z chwilą uzyskania przez Redę praw osiedlowych, tj. 1 stycznia 1956 r., wyłączono z granic administracyjnych osiedle Kąpino. Reda została miastem 1 stycznia 1967 r.

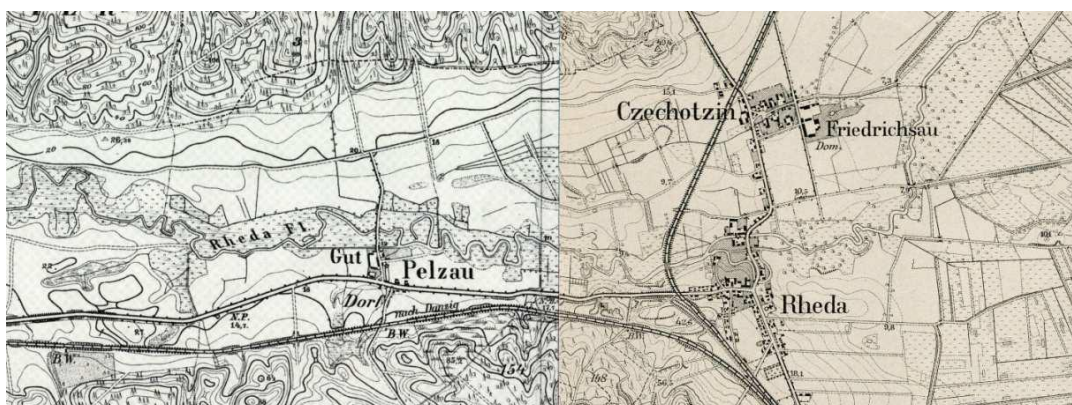
Bardzo szybki przyrost ludności Redy nastąpił po wybudowaniu bloków z mieszkaniami dla pracowników budowanej Elektrowni Jądrowej w Żarnowcu. Po zaniechaniu budowy tej elektrowni budynki te zostały przekazane Spółdzielni Mieszkaniowej "Energetyk".

5.2.3 Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ochrona dziedzictwa kulturowego, które należy przekazać przyszłym pokoleniom, jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

Układ przestrzenny

Miejscowość Reda posiada korzenie średniowieczne. W 1357 r. wymieniona jest w kontrakcie lokalizacyjnym *Gręzlewa* - osady istniejącej na prawie chełmińskim na obecnym obszarze Redy. W 1358 r. osada występuje pod nazwą *Granslaw*, a w 1398 r. następuje zmiana nazwy *Granslaw* na *Granissow* lub *Granslow*. W 1400 r. otrzymuje nazwę *Redau*, a w 1433 r. Reda.

Mapa 2. Reda. 1. Mapa Messtischblatt, 1913 r., skala 1:25 000, nr mapy 1375; 2. Mapa Messtischblatt, 1910 r., skala 1:25 000, nr mapy 1376.

Układ przestrzenny stanowi wypadkową wielowiekowego procesu łączenia odrębnych wsi: Redy (Gręzlewa), Ciechocina, Pielieszewa i Rekowa. Przy rozwidleniu dróg zlokalizowana była

działka kościoła, funkcjonującego od średniowiecza (w dokumentach wymieniony w 1358 r.). W części środkowej czytelny zarys dawnej owalnicy, której pozostałością jest ul. Ogrodowa i Sobieskiego. Zasadnicze zmiany w układzie po wykonaniu bitej drogi w kierunku Gdańska, Pucka i Wejherowa. Wówczas główną osią stała się nowa droga, a zachodni ciąg komunikacyjny stał się drugorzędny. Następnie przeprowadzenie linii kolejowej w 1870 r. i budowa dworca na południe od centrum przyczyniły się do rozwoju miejscowości w tym kierunku na początku XX w. W 2 poł. XX w. Reda rozrosła się w kierunku wschodnim, wzdłuż dawnych dróg prowadzących prostopadle do głównego traktu, oraz w kierunku zachodnim - poza linię kolejową. Prawa miejski Reda otrzymała 1 stycznia 1967 r.

Obiekty sakralne

Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP (d. p.w. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej). Wpisany jest do rejestru zabytków pod nr A-1706 (d. nr 1211) z dnia 31.03.2000 r.

Parafia o metryce średniowiecznej. Najstarszy kościół został opisany w 1558 r. w dokumentach jako skromna, drewniana budowla o dachu krytym gontem. W czasach reformacji parafią zarządzał proboszcz z Rumi, a od 1650 r. została połączona z Luzinem. W 1683 r. ponownie podlegała Rumi. W tym czasie brak odpowiednich remontów sprawił, iż z powodu złego stanu w 1770 r. budowlę rozebrano. Na jej miejscu powstał niewielki kościół o konstrukcji szkieletowej. Od 1888 r. parafia w Redzie funkcjonowała samodzielnie. Wówczas przystąpiono do prac nad nowym kościołem, zakończonych budową obecnej świątyni, ukończoną w 1903 r. Powstała okazała, neogotycka budowla, posadowiona na osi drogi do Gdańska. Orientowana, murowana z cegły, o wydzielonym, wielobocznie zamkniętym prezbiterium i strzelistą wieżą od strony zach., wkomponowaną w oś drogi prowadzącej w stronę Gdańska. Kościół w dobrym stanie technicznym.

Fot. 1. Reda, kościół parafialny(foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Założenia dworsko-parkowe

Na terenie gminy miasta Reda znajdują się dwa założenia dworsko-parkowe:

Zespół dworsko - parkowy w Ciechocinie z XIX w. Obecnie miejscowość wchodzi w obręb miasta Reda. Zapis nazwy dawnej miejscowości Ciechocino w niemieckich dokumentach ulegał licznym zmianom: *Stechzin, Ziehotzin, Zechenczyn, Czegenczyn, Czechoczin, Ciechoczyn* czy *Ciechocino*. 12 marca 1370 r. komtur gdański Konrad Zöllner von Rothenstein wydzielił Barnisławowi 37 łanów (ok. 4366 ha) ziemi w Ciechocinie wraz z osadnikami. Prawo zastrzeżone, jakie zachował dla siebie zakon krzyżacki w przypadku wałów zamkowych, wskazuje na istnienie w Ciechocinie dworku obronnego. Przypuszcza się, że Ciechocino i Rekowo przez długi czas były zarządzane wspólnie, ponieważ chłopcy płacili czynsz i odrabiali pańszczyznę na rzecz Rekowa. W 1773 r. jako pan dziedziczny w dokumencie występuje Przebendowski. W kwestii własności folwarku rozgorzał spór. Królewska Kamara Wojny i Domen w Kwidzynie rościła sobie do niego prawo, uważając go za przyległość starostwa puckiego. Natomiast Przebendowski twierdził, że królówie polscy nadali mu folwark jako własność dziedziczną, za co zapłacił gotówką. W 1789 r. Ciechocino było uznawane za królewską wieś z karczmą oraz 17 domami podlegająca urzędowi domen w Pucku. W 1819 r. w konsekwencji regulacji chłopskich usamodzielniało się pięciu chłopów, którzy posiadali jeden łan i pięć morgów chełmińskich ziem. Wieś oraz folwarki domenalne były od najdawniejszych czasów rozdzielone. Dopiero około 1873 r. autorytarnie zatwierdzono ten podział przez nadanie folwarkowi domenalnemu nazwy Friedrichsau (folwark Ciechocino).

Mapa 3. Reda - Ciechocino. 1. Mapa skala 1:5000; 2. Mapa Messischblatt, 1910 r., skala 1:25 000, nr mapy 1376.

Fot. 2. Reda - Ciechocino. 1. Dwór - ob. dom mieszkalny; 2. Oficyna - ob. dom mieszkalny (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Obecnie stan zachowania zespołu jest zły, zatarciu uległa pierwotna kompozycja założenia. Nieczytelne są dawne trakty komunikacyjne. Do dziś zachowały się: dwór, pozostałości parku oraz oficyna. Wokół dawnego założenia wytyczono nowe ulice i powstały nowe zabudowania mieszkalne. Stan zachowania dawnego dworu (obecnie dom mieszkalny przy ul. Gajowej 9) jest zadawalający. Odbiega jednak wyglądem od stanu pierwotnego, rozebrana część południowa. Dawny park jest zadbany i na bieżąco prowadzone są prace porządkowe. Oficyna (obecnie dom mieszkalny przy ul. Klonowej 12) w dobrym stanie (zmieniony dach, odnowiona elewacja zewnętrzna). Dawniej zespół składał się również z folwarku pochodzącego prawdopodobnie z XVI w.

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przedstawiono następujące zalecenia konserwatorskie: wydzielenie i urządzenie pozostałości parku (obecnie wydzielony i zadbany, służy jako miejsce wypoczynku: plac zabaw, boisko do gry); ochrona budynku dawnego dworu (ewentualnie rewaloryzacja); zachowanie ekspozycji zespołu od strony zachodniej (od ulicy).

Zespół dworsko - parkowy w Pieleaszewie. Pieleaszewo, podobnie jak Ciechocino, do 1956 r. było osobną wsią. Od 1 stycznia 1956 r. na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 3 grudnia 1955 r. Reda, Ciechocino i Pieleaszewo zostały połączone w jedno osiedle Reda. W średniowieczu zespół ten składał się z folwarku, młyna i browaru.

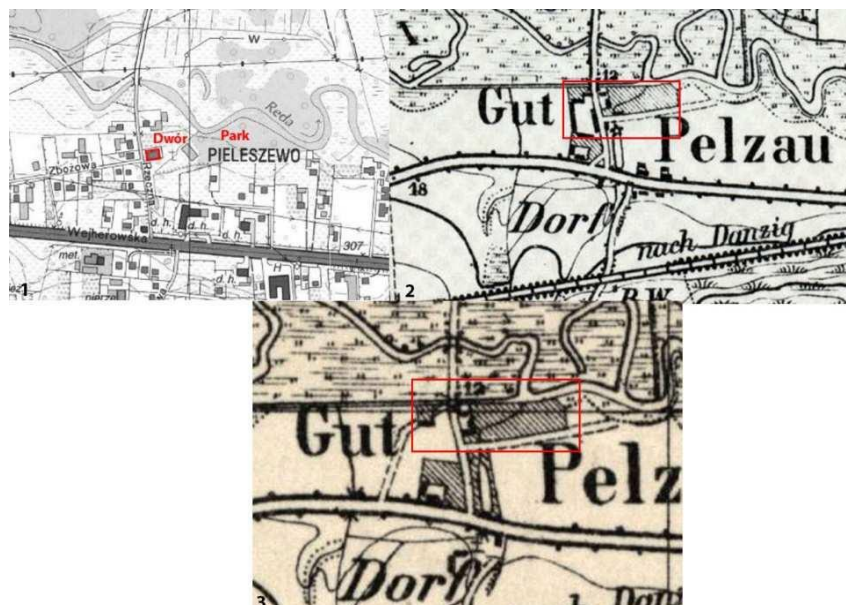
Obecnie stan zachowania zespołu podobnie jak w przypadku zespołu w Ciechocino jest zły. Układ przestrzenny zachowany fragmentarycznie w postaci

Fot. 3. Reda - Pieleaszewo, budynek dawnego dworu (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

budynku dawnego dworu z końca XIX w. (ob. budynek mieszkalny przy ul. Recznej 2) wraz z ceglany ogrodzeniem z bramą, alei dojazdowej, stawu z układem wodnym oraz parku ze szpalerem granicznym. Nie zachowały się żadne budynki gospodarcze. Stan zachowania dawnego dworu jest dobry. Park częściowo zachowany wymaga bieżących prac porządkowych.

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przedstawiono następujące zalecenia konserwatorskie: ochrona zespołu poprzez zachowanie istniejących elementów: dworu, ogrodzenia ceglano z bramą, alei dojazdowej, stawu z układem wodnym, parku ze szpalerem granicznym; ograniczenie kubatury nowej zabudowy, w celu zachowania ekspozycji historycznych elementów.

Mapa 4. Reda - Pieleszewo. 1. Mapa skala 1:5000; 2. Mapa Messtischblatt, 1913 r., skala 1:25 000, nr mapy 1375; 3. Mapa Messtischblatt, 1940 r., skala 1:25 000, nr mapy 1375.

Zabytkowa zielen

Na terenie Miasta Gminy Reda występuje niewiele tego typu zabytków. Należą do nich pozostałości parku z I poł. XIX w. z zespołu dworsko-parkowego w Ciechocinie. Park położony jest obecnie w narożu ul. Gajowej i Parkowej (niegdyś w miejscowość Ciechocino), na wschód od budynku dawnego dworu (obecnie budynek mieszkalny przy ul. Gajowa 9). Pierwotnie zajmował nieco większy obszar (współczesne zabudowania w narożu ul. Parkowej i Brzozowej). Obecnie park zachowany jest fragmentarycznie, posiada powierzchnię ok. 1,2 ha. Jest zadbany, służy jako miejsce wypoczynku dla mieszkańców. Plan parku czytelny, pozostały nieliczne nasadzenia z XIX w. Drugim przykładem są pozostałości parku z zespołu dworsko-parkowego w Pieleszewie z końca XIX w. Położony jest on w zach. części miasta (dawna miejscowość Pieleszewo) przy ul. Recznej, na wschód od dawnego budynku dworu (obecnie budynek mieszkalny przy ul. Recznej 2). Park częściowo zachowany: aleja dojazdowa, staw z układem wodnym przy ul. Recznej, szpaler graniczny (za zabudowaniami przy ul. Łososiowej 6). Park jest zaniedbany, zarośnięty samosiewami, wymaga bieżących prac pielęgnacyjnych. Kolejnym przykładem jest zachowany szpaler drzew wokół podjazdu w zespole dworca kolejowego z końca XIX w. przy ul. Gdańskiej 72 oraz zabytkowa na cmentarzu parafialnym z XIX w. przy ul. Gdańskiej 36.

Fot. 4. 1. Reda-Ciechocino - pozostałości parku; Reda - szpaler drzew w zespole dworca kolejowego; 3. Reda-Pieleszewo - aleja dojazdowa; 4. Reda-Pieleszewo - szpaler graniczny (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Zabytki przemysłu i techniki

Do tego typu zabytków należy:

Zespół dworca i osiedla kolejowego. W 2 poł. XIX w. Reda uzyskała połączenie kolejowe w wyniku wybudowania linii z Gdańska do Stargardu Szczecińskiego. W skład zespołu dworca wchodzi dworzec (ul. Gdańska 72), dawny budynek poczty i telegrafu, domy mieszkalne pracowników kolejowych, budynki techniczne i gospodarcze. Zespół ten powstał ok. 1875 r. Główną jego część stanowi plac z półkolistym podjazdem (obsadzony szpalerem drzew) prowadzącym do budynku dworca kolejowego. Północną stronę placu zamyka budynek dawnej poczty i wielorodzinny budynek mieszkalny, a południową wielorodzinne budynki mieszkalne. Budynki te są dobrze zachowane, w dobrym stanie technicznym, w 2015-2016 r. zostały odnowione. Zespół posiada ciekawy układ przestrzenny, o zachowanych formach architektonicznych i zachowanym starodrzewiu. Jego architektura jest przykładem typowej zabudowy osiedli kolejowych. Dworzec w Redzie zaprojektowano jako okazały budynek, z zapleczem w formie zadaszonych peronów i domów dla pracowników.

Fot. 5. Reda, dworzec kolejowy (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przedstawiono następujące zalecenia konserwatorskie: ochrona układu przestrzennego podjazdu przed budynkiem dworca oraz ochrona architektury: budynku dworcowego, poczty oraz budynków mieszkalnych w obrębie zespołu.

Dawny zespół produkcyjny. Przy ul. Puckiej znajdują się pozostałości dawnego zespołu produkcyjnego. Zespół ten pierwotnie tworzył młyn, dwa spichlerze i dom mieszkalny. W XV w. zespół powiększył się o kuźnię żelaza, a w XVII w. o tartak. Do dzisiaj przetrwały spichlerz (I i II) oraz budynek gospodarczy z XIX w., zachowane w dobrym stanie technicznym.

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przedstawiono następujące zalecenia konserwatorskie: ochrona zachowanych obiektów historycznych; obiekty można przystosować do innych funkcji z ograniczoną zmianą podstawowej bryły budynku; nowe obiekty powinny posiadać zbliżoną formę architektoniczną; zaleca się zachowanie naturalnych elementów antropogenicznych wyspy (koryta odnóg Redy, zieleni wzdłuż cieków, obecnego łąkowego użytkowania we wschodniej części wyspy).

Mleczarnia. Przy ul. Gdańskiej 66 położony jest budynek dawnej mleczarni z pocz. XX w., obecnie budynek mieszkalny, dobrze zachowany.

Fot. 6. Reda, spichlerz w zespole produkcyjnym przy ul. Puckiej 9 oraz budynek dawnej mleczarni przy ul. Gdańskiej 6 (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Obiekty użyteczności publicznej

Budynek Urzędu Miasta położony przy ul. Gdańskiej 33. W budynku tym mieściła się pierwsza dwuklasowa szkoła w Redzie, powstała przed 1888 r. W późniejszych latach budynek był nadal siedzibą szkół, najczęściej podstawowych. W czasie II wojny światowej działała tu szkoła powszechna (niemiecka), a po wojnie otwarto Szkołę Podstawową nr 1. W 2014 r. obiekt został gruntownie odrestaurowany na potrzeby nowej funkcji - Urzędu Miasta.

Fot. 7. Reda, Urząd Miasta, dawna szkoła (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Obiekty mieszkalne i gospodarcze

Historyczna zabudowa mieszkaniowa stanowi najliczniejszą grupę zabytków Redy. Należy do niej zabudowa wolnostojąca (domy jedno- i kilkurodzinne) pochodząca w większości z 2 poł. XIX w. i 1 poł. XX w. Występują parterowe domy mieszkalne, wzniesiony z cegły, często na kamiennej podmurówce, nakryty wysokim dachem dwuspadowym, o 2-traktowym układzie wnętrza (m.in. budynek mieszkalny przy ul. Pucka 23, 39, 41, 49, Ogrodowa 4, 15, 18). Istnieją też budynki z tzw. "erklem" lub ryzalitem na osi, murowane, na planie prostokąta, przykryte dachem dwuspadowym, często 1,5 piętrowe, o elewacjach licowanych cegłą (budynki mieszkalne przy ul. Cechowa 1A, 14, ul. Pucka 4, 8, ul. Ogrodowa 2, 20, ul. Poniatowskiego 6, 8, 18). Kilka budynków posiada mansardowy dach (budynki mieszkalne przy ul. Wiejska 30, ul. Gdańska 53, ul. Poniatowskiego 14) i dach naczółkowy (ul. Wiejska 3, ul. Poniatowskiego 9).

Fot. 8. Reda, budynek mieszkalny - ul. Cechowa 1a, budynek mieszkalny - ul. Pucka (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Stan zachowania budynków mieszkalnych można określić jako dobry, w kilku przypadkach wymagany jest remont elewacji zewnętrznych (budynek mieszkalny - ul. Ogrodowa 2, ul. Pucka 61). Budynki mieszkalne narażone są na różnego rodzaju przekształcenia, m.in. poprzez niewłaściwą wymianę stolarki okiennej, drzwiowej, połaci dachowej, ocieplenie czy otynkowanie budynku.

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przedstawiono zalecenia konserwatorskie w odniesieniu do osiedla mieszkaniowego przy ul. Poniatowskiego: zachowanie przebiegu i szerokości ulic, zachowanie i kontynuację tradycji wyznaczania parcel i ich zagospodarowanie (nie należy wprowadzać podziałów poprzecznych działek i nowej zabudowy mieszkaniowej na zapleczu działek), zachowanie i kontynuację istniejących form architektonicznych.

Cmentarze

Na terenie miasta występuje cmentarz parafialny, katolicki. Położony jest przy ul. Gdańskiej i pochodzi z 2 poł. XIX w. Stan zachowania dobry, obecnie użytkowany.

Stanowiska archeologiczne

Stanowisko archeologiczne o największym znaczeniu dla Gminy jest stanowisko Reda - Ciechocino 8 (AZP 6-41/16) częściowo objęte wpisem do rejestru zabytków. Położone jest w pobliżu rzeki Redy, po lewej stronie toru kolejowego prowadzącego z Redy do Rekowa Dolnego. Odkryto na nim 158 zabytków krzemiennych z epoki kamienia, 29 krzemieni z mezolitu, 1 krzemień z neolitu oraz 23 fragmenty ceramiki z okresu prahistorycznego. Stanowisko to niestety narażone jest na zagrożenia poprzez dzikie wybierzyska i tory quadów czy parcelację gruntów, co w konsekwencji prowadzi do utrudnień w administrowaniu zabytkiem. Należałoby podjąć kroki organizacyjne i prawne w celu utworzenia i utrzymania stanowiska, jako użytku zielonego.

5.2.4 Zabytki ruchome

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie gminy miasta Reda brak jest zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy miasta Reda funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (s. 26-33 niniejszego opracowania).

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- 📖 księga A – zabytki nieruchome,
- 📖 księga B – zabytki ruchome,
- 📖 księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo, którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Listę obiektów w rejestrze zabytków nieruchomych i archeologicznych występujących na terenie gminy miasta Reda przedstawia tabela 1 i 2.

Tabela 1. Zabytki nieruchome gminy miasta Reda wpisane do rejestru zabytków⁷.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Rejestr zabytków
1	Reda	Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP (d. p.w. Św. Katarzyny Męczennicy)	A-1706 (d. nr 1211) z dnia 31.03.2000 r.

Tabela 2. Zabytki archeologiczne gminy miasta Reda wpisane do rejestru zabytków.

Lp.	Miejscowość	AZP	Nr st. w miejsc.	Nr st. na obszarze	Funkcja - chronologia - kultura archeologiczna	Rejestr zabytków
1	Reda	6-41	7	8	punkt osadnictwa (?) - mezolit punkt osadnictwa (?) - EK ślad osadniczy - neolit	C-514 (d. nr A-429) z dnia 26.10.1987 r.
2	Reda	6-41	8	16	punkt osadnictwa - EK punkt osadnictwa - mezolit ślad osadniczy - neolit punkt osadnictwa - pradzieje	C-523 (d. nr A-431) z dnia 16.11.1987 r. wspólny wpis ze stanowiskiem Reda-Ciechocino 9
3	Reda	6-41	15	77	grodzisko (nie istniejące) - WŚ (?)	C-002 (d. nr A-7) z dnia 14.10.1947 r.
4	Reda-Ciechocino	6-41	1	63	osada otwarta - WŚ	C-220 (d. nr A-165) z dnia 21.11.1971 r.
5	Reda-Ciechocino	6-41	9	15	punkt osadnictwa - mezolit punkt osadnictwa - EK	C-523 (d. nr A-431) z dnia 16.11.1987 r. wspólny wpis ze stanowiskiem Reda 8
6	Reda-Ciechocino	6-41	11	18	punkt osadnictwa - EK punkt osadnictwa - OWR osada - WŚ punkt osadnictwa - PŚ cmentarzysko - HaD/ La wcz. i śr.	C-522 (d. nr A-428) z dnia 26.10.1987 r.
7	Rekowo Dolne	6-41	9	40	ślad osadniczy - EK osada (?) - OWR osada otwarta - WŚ ślad osadniczy - Ś	C-521 (d. nr A-427) z dnia 26.10.1987 r.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

⁷ na podstawie wykazu obiektów nieruchomych województwa pomorskiego (stan na 26.03.2020 r.).

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113 poz. 661, ze zm.).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 293 z późn. zm.) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków. Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gminna Ewidencja Zabytków gminy miasta Reda została przyjęta została zarządzeniem Nr UA.1.2019 Burmistrza Miasta Redy z dnia 3 czerwca 2019 r. i zawierała 69 zabytków nieruchomych oraz 26 stanowisk archeologicznych. Należy zwrócić uwagę, iż Wojewódzka Ewidencja Zabytków zawiera 48 obiektów nieruchomych a liczba stanowisk archeologicznych na terenie Gminy jest większa niż ta przyjęta w Gminnej Ewidencji i wynosi 65 stanowisk archeologicznych.

Budynki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków prezentują w większości dobry stan zachowania. Większość zabytków pozostaje w rękach prywatnych. Własność gminy stanowi jedynie 8 obiektów, których stan jest dobry, są to:

- ✎ pozostałości parku w zespole dworsko-parkowym, ul. Gajowa (obiekt zadbany, użytkowany, obecnie park miejski),
- ✎ szkoła, ob. Urząd Miasta, ul. Gdańska 33 (gruntownie odrestaurowany, w bardzo dobrym stanie)
- ✎ dom mieszkalny, ul. Ogrodowa 8 (stan dobry),
- ✎ dom mieszkalny, ul. Ogrodowa 17 (stan dobry),
- ✎ budynek gospodarczy w zespole produkcyjnym, ul. Pucka 9 (stan dobry),
- ✎ spichlerz I w zespole produkcyjnym, ul. Pucka 9 (stan dobry),
- ✎ spichlerz II w zespole produkcyjnym, ul. Pucka 9 (stan dobry),
- ✎ dom mieszkalny, ul. Pucka 63 (stan dobry).

W przypadku stanowisk archeologicznych z terenu gminy miasta Reda, w większości znajdują się one na terenach przeznaczonych pod zabudowę i zagospodarowanie lub obecnie nie istnieją - m.in. Reda 4 (AZP 6-41/66) - cmentarzysko z wczesnej epoki żelaza (obecnie miejsce gdzie został odkryty grób skrzynkowy i jego najbliższe otoczenie zostało zabetonowane, a dookoła zostały wybudowane budynki produkcyjne), Reda 1 (AZP 6-41/67) - cmentarzysko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza (w XIX i XX w. miejsce znaleziska zostało rozebrane dla potrzeb funkcjonującej dawnej cegielni i wytwórni prefabrykatów budowlanych), Reda 3(AZP 6-41/68) - cmentarzysko z okresu Hallsztatu D (teren znaleziska nie istnieje z racji rozbudowy dawnej cegielni i wybierania piasku). W stanie nienaruszonym przetrwało tylko jedno stanowisko: Reda - Ciechocino 8 (AZP 6-41/16) częściowo objęte wpisem do rejestru zabytków. Jest to stanowisko archeologiczne o największym znaczeniu dla Gminy. Położone jest w pobliżu rzeki Redy, po lewej stronie toru kolejowego prowadzącego z Redy do Rekowa Dolnego. Odkryto na nim 158 zabytków krzemiennych z epoki kamienia, 29 krzemieni z mezolitu, 1 krzemień z neolitu oraz 23 fragmenty ceramiki z okresu prahistorycznego. Stanowisko to niestety narażone jest na zagrożenia poprzez dzikie wybierzyska i tory quadów czy parcelację gruntów , co w konsekwencji prowadzi do utrudnień w administrowaniu zabytkiem. Należałoby podjąć kroki organizacyjne i prawne w celu utworzenia i utrzymania stanowiska jako użytku zielonego.

Spis zabytków ujętych ewidencji zabytków przedstawia załącznik 1 i 2 na końcu opracowania.

5.5 Zabytki archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z treścią art. 3 pkt. 4 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. W świetle tej definicji zabytkiem archeologicznym jest nie tylko konkretny zabytek ruchomy, lecz przede wszystkim obszar występowania nawarstwień kulturowych, czyli warstw tworzących się w wyniku użytkowania przez człowieka danego terenu, w którym te zabytki mogą występować. W terminologii archeologicznej i konserwatorskiej nieruchomy zabytek archeologiczny zwany jest stanowiskiem archeologicznym. Układ oraz wzajemne relacje nawarstwień (stratyfikacja) na stanowisku archeologicznym są źródłem wiedzy o historii danego miejsca i stanowią też kluczową rolę w określaniu chronologii zalegających w nich poszczególnych ruchomych zabytków archeologicznych.

Stanowiska archeologiczne jako istotny element dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego podlegają ochronie na mocy przepisów prawa międzynarodowego (Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, Europejska Konwencja Krajobrazowa) i tworzonego w ich duchu prawa krajowego (m.in. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi), które zobowiązują do ich trwałego zachowania (jeśli to możliwe - na miejscu), uwzględnienia zadań ochronnych w procesie planowania przestrzennego, a jeśli niemożliwa jest trwała ochrona - metodycznego przebadania i zadokumentowania warstw kulturowych (warstw tworzących się w trakcie użytkowania przez człowieka danego terenu) oraz zakonserwowania i zabezpieczenia pozyskanych archeologicznych zabytków ruchomych.

Do trwałego zachowania dziedzictwa archeologicznego zobowiązuje przede wszystkim Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, której zapis art. 4 pkt II mówi, że każda strona zobowiązuje się do stosowania środków fizycznej ochrony dziedzictwa archeologicznego zapewniając, stosownie do okoliczności, konserwację i zachowanie dziedzictwa archeologicznego, jeżeli jest to możliwe na miejscu. Mając na uwadze fakt, iż zgodnie z art. 91 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy, oraz, że Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego została ratyfikowana przez stronę polską i wprowadzona do krajowego obrotu prawnego, ochrona dziedzictwa archeologicznego w miejscu występowania jest obowiązkiem ustawowym.

Do trwałego zachowania powinny zostać przeznaczone przede wszystkim stanowiska archeologiczne o dużej wartości naukowej, objęte wpisem do rejestru zabytków oraz wszystkie stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej (bez względu na prawną formę ochrony), które oprócz wartości naukowej posiadają także duże znaczenie ekspozycyjne wzbogacające krajobraz kulturowy i będące trwałym naziemnym świadectwem życia i działania populacji minionych epok. W ich obrębie powinny być dozwolone jedynie niezbędne prace zabezpieczające, konserwujące, rewalityzacyjne oraz naukowo-badawcze przy zachowaniu przepisów odrębnych. Zagospodarowanie stanowisk o własnej formie terenowej na cele użytkowe (turystyczne, rekreacyjne, dydaktyczne) powinno być dopuszczalne jedynie przy uwzględnieniu ich historycznego kontekstu oraz we współpracy z właściwym organem ochrony zabytków, na zasadach określonych przepisami odrębnymi.

Osobną grupę stanowią stanowiska płaskie nieobjęte wpisem do rejestru zabytków. Podstawowym zagrożeniem dla tych stanowisk są działania inwestycyjne i gospodarcze wiążące się z pracami ziemnymi, które powodują nieodwracalne zniszczenie nawarstwień kulturowych oraz zalegających w nich ruchomych zabytków archeologicznych. W celu ochrony przed nieodwracalną utratą dziedzictwa kulturowego, działania inwazyjne należy poprzedzić badaniami ratowniczymi, w trakcie których warstwy kulturowe podlegają zadokumentowaniu, a zabytki ruchome - zabezpieczeniu i konserwacji. Zgodnie bowiem z art. 31 ust. 1a pkt 2 cyt. Ustawy osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, jest obowiązana,

z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

Istotnym narzędziem ochrony zabytków, w tym archeologicznych, są dokumenty planistyczne m.in. takie jak studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz tworzone na ich bazie plany miejscowe. Przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w połączeniu z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z jej aktami wykonawczymi dają szerokie uprawnienia organom administracji publicznej do wprowadzania zadań ochronnych. Zgodnie z art. 18 ust. 1 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Zgodnie z art. 18 ust. 2 cyt. Ustawy, w koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1. uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
2. określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
3. ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Z kolei art. 19 ust. 3 cyt. ustawy mówi, że w studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. Przepisy te korespondują z §4 pkt 6 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz §4 pkt 4 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Przepisy te można i należy wykorzystywać między innymi zakazując zabudowy lub prowadzenia działalności inwestycyjnej i gospodarczej na wybranych stanowiskach archeologicznych, powołując się na wspomniane wytyczne prawa międzynarodowego, zobowiązującego do możliwie najczęstszej ich trwałej miejscowej ochrony.

Przeznaczenie poszczególnych terenów musi uwzględniać potrzebę ochrony zabytków archeologicznych. Tereny występowania stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej lub wpisanych do rejestru zabytków nie mogą być przeznaczane pod jakąkolwiek działalność budowlaną, inwestycyjną czy gospodarczą (w tym rolną). W szczególności obszary występowania stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej powinny zostać przeznaczone do utworzenia zieleni urządzonej. Należy także zadbać o ich otoczenie, wytyczając odpowiednią strefę ochrony ekspozycji. Tereny, na których występują stanowiska archeologiczne płaskie (bez własnej formy terenowej), nieobjęte wpisem do rejestru zabytków mogą zostać przeznaczone pod działalność budowlaną, inwestycyjną i gospodarczą z zachowaniem odpowiednich przepisów odrębnych dotyczących prowadzenia niezbędnych badań archeologicznych.

W celu skutecznej ochrony zabytków archeologicznych konieczne jest ich ujęcie w gminnej ewidencji zabytków, która stanowi podstawę do dalszych działań ochronnych podejmowanych przez organy administracji publicznej. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych jest niezbędne przede wszystkim dla właściwego wykonywania działań, o których mowa w art. 39 ust. 3 Prawa budowlanego. Zgodnie z tym przepisem, w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Procedura taka pozwala na kontrolę konserwatorską zamierzeń inwestycyjnych.

W tym miejscu warto pokrótce scharakteryzować obraz osadnictwa z obszaru miasta i gminy Reda jako wyłania się na podstawie odkryć archeologicznych.

Najstarsze ślady osadnictwa zarejestrowane przez archeologów na terenie Redy datowane są na przełom VII/VI tys. p.n.e. (mezolit). Odkryto je na obecnej ul. Polnej i w rejonie Rekowa Dolnego. Z obszarów dawnych obozowisk pochodzą przede wszystkim narzędzia krzemienne. Osadnictwo mezolityczne przetrwało w okolicach Redy do początków III tys. p.n.e. W tym okresie na teren Pomorza przywędrowały plemiona neolityczne. Osady neolityczne znajdowały się na północ od ul. 12 Marca i w okolicy Rekowa Dolnego. Najwcześniej datowany zabytek z okresu neolitu, topór z rogu jelenia, znaleziono w okolicy Pieleszewa.

Wyznacznikiem wczesnej epoki brązu były pierwsze wyroby z brązu, które w formie importów pojawiły się na północ od rzeki Redy. Bardzo ważnym znaleziskiem okazało się gliniane naczynie tulipanowate, odkryte w czasie badań wykopaliskowych w Ciechocinie przy ul. 12 Marca (badania 1988 r.).

Na terenie dzisiejszego miasta Redy zlokalizowano podczas badań powierzchniowych w 1986 r. cztery ślady osadnicze kultury pomorskiej: w Pieleszewie, w Rekowie Dolnym, w Ciechocinie w rejonie ul. 12 Marca. Na tym ostatnim stanowisku, w latach 1988 - 2003 przeprowadzono badania archeologiczne. W obrębie osady odkryto jamy zasobowe, paleniska oraz pięć pieców garncarskich, jamowych, jednokomorowych, ponadto fragmenty ceramiki a także gliniany wisior. Chronologię osady określono na lata 550 – 400 p.n.e. 4. Z literatury znane są również cztery cmentarzyska w Redzie: naprzeciwko dworca PKP, w okolicy ul. Leśnej i ul. Gniewowskiej. Uległy one niestety zniszczeniu w trakcie budowy toru kolejowego i eksploatacji żwiru lub zostały zabudowane w ciągu XIX i XX w.

W II w. p.n.e. ukształtowała się na Pomorzu kultura oksywska. Powstała ona w wyniku oddziaływania na środowisko kultury pomorskiej plemion germańskich z zachodu i kultury przeworskiej z południa, związanej z plemionami celtyckimi. Na terenie Redy zarejestrowano trzy groby jamowe, datowane na II w. p.n.e. Odkryto je przypadkowo w 1959 r. w trakcie prac ziemnych prowadzonych przy ul. Gdańskiej. W każdym z grobów znajdowała się jedna popielnica. Urnę dodatkowo zabezpieczały drobne kamienie. Wewnątrz nich znajdowały się popalone szczątki ludzkie. Należy podkreślić, że popielnice kultury oksywskiej to doskonale wypalone naczynia, bogato ornamentowane w górnych partiach. Być może wykopalisko w Redzie zawierało więcej pochówków, które w wyniku intensywnych prac budowlanych zostały zniszczone.

We wczesnym średniowieczu krajobraz Pomorza uległ radykalnym zmianom. W 2 połowie VI i na początku VII w. terytorium to zasiedlili Słowianie, tworząc zręby nowej kultury. Rozprzestrzenieniem się tej kultury na ogół ziem pomorskich w VII – VIII w. towarzyszył stały rozwój osadnictwa otwartego jak i grodowego. Wyraźny postęp w akcji zakładania osad przypada na IX w., w tym też okresie ukształtowała się sieć osadnicza w dolinie rzeki Redy. Ten kierunek rozwoju osadnictwa wiązał się ze wzrostem znaczenia rzeki Redy, jako ważnego odcinka drogi handlowej wiodącej z Gdańska na Pomorze Zachodnie. Na jej obu brzegach, w obrębie dzisiejszego obszaru administracyjnego miasta Redy, zarejestrowano podczas badań powierzchniowych 41 stanowisk archeologicznych (osady, grody, punkty i ślady osadnicze), datowane od VIII do XIII w. Najstarszą osadę, datowaną na VIII – XII w., zlokalizowano na bagnach w Ciechocinie, pomiędzy Kanałem Łyskim a rzeką Redą.

Najwięcej danych do obrazu osadnictwa tego okresu wniosły badania archeologiczne, przeprowadzone w latach 2003 - 2005 na osadach w Ciechocinie, przy ul. 12 Marca i w rejonie ul. Gdańskiej i Obwodowej. Wyniki prac badawczych okazały się imponujące. W obrębie stanowiska w rejonie ul. Gdańskiej i Obwodowej wydzielono różnorodne obiekty, w tym ziemianki mieszkalne, jamy zasobowe, w których przechowywano zapasy, paleniska, pozostałości pieca garncarskiego służącego do wypału naczyń glinianych. W części południowej osady odsłonięto dwa kolejne obiekty: skupisko owalnych zagłębień, prawdopodobnie pozostałości po prymitywnych dymarkach oraz pozostałości studni drewnianej. W wyniku prac archeologicznych z 2003 r. w Ciechocinie odsłonięto 16 różnorodnych obiektów, w tym 2 półziemianki, 10 jam gospodarczych, 3 paleniska oraz dobrze zachowane potężne konstrukcje dębowe.

Dzięki badaniom archeologicznym pozyskany materiał zabytkowy z osad w Redzie i Ciechocinie poświadcza, rozwój wielu rzemiosł, jak: garncarstwo, tkactwo, kowalstwo, hutnictwo i odlewnictwo.

5.6 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- 10 tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- 10 spektakle i widowiska,
- 10 zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- 10 wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- 10 umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Dziedzictwo kulturowe to nie tylko zachowane obiekty zabytkowe, ale również zespoły muzyczne, wokalne, stowarzyszenia oraz szkoły, które pełnią funkcję ośrodków kulturowych i są miejscem spotkań dla miejscowej ludności. Owocem działań wszystkich tych, którzy tworzą dziedzictwo kulturowe, są różnego rodzaju wydarzenia i imprezy kulturalne.

Gmina Miasto Reda wchodzi w skład rejonu etnograficznego Kaszuby. Kaszuby to region rozciągający się od Pomorza Gdańskiego, aż po Bory Tucholskie. Wyróżnia go bardzo ciekawy folklor, rozbudowane rzemiosło oraz piękny haft. Niezwykle cenny jest język tego regionu, który u progu XXI wieku został oficjalnie wprowadzony do szkół.

Kaszubi charakteryzują się silnym poczuciem odrębności kulturowej i językowej. W socjologii dominuje współcześnie pogląd, zgodnie z którym stanowią oni grupę etniczną narodu polskiego. Zdecydowana większość jej członków posiada podwójną identyfikację - narodową polską i etniczną kaszubską, choć są i tacy, którzy identyfikują się wyłącznie jako Kaszubi.

Ludność ta posiadała ciekawe zwyczaje związane, podobnie jak w innych regionach, z katolickim rokiem obrzędowym, ale także odrębne uroczystości obchodzone tylko na Kaszubach. Dawniej w wioskach utrzymywano się z rybołówstwa lub z roli, w czasie świąt modlono się o udane połowy lub zbiory, przypisując poszczególnym świętym różne możliwości. W obyczajowości przetrwały jeszcze starsze, pogańskie elementy. Poświęcona na Matkę Bożą Gromniczną świeca chroniła od zła. Podczas burzy należało ustawić w oknie płonącą gromnicę lub obejść ze świecą zagrodę, po to by zamknąć zaczarowany krąg. Przed gromami ochraniało nakreślenie kapciem magicznego krzyża na belkach stropowych. Na św. Agatę, 5 lutego, do kościoła nosiło się wodę, sól i chleb. Poświęcona woda zabezpieczała od powodzi. Czasem wrzucano do niej kruszynę chleba lub szczyptę soli. 12 marca w św. Grzegorza rozpoczynał się połów łososa. Z kolei 19 marca (św. Józefa) na Pomorzu nazywany był dniem Stromnej, czyli strumiennej, gdyż tego dnia pękał lód. 25 kwietnia na św. Marka ponawiano prośby o urodzaj i dobry połów. Od św. Rocha, którego imieniny obchodzono 16 sierpnia zależał połów węgorza. 11 listopada na św. Marcina przypadał koniec sezonu połowu węgorza, spotykano się wówczas u szypra (potoczne określenie kapitana niewielkiej jednostki, na ogół pływającej po wodach śródlądowych lub przybrzeżnych) lub w karczmie na poczęstunek i następowało ostateczne rozliczenie. Do św. Barbary (4 grudnia) modlili się rybacy w czasie niebezpieczeństwa na morzu, wierzono, że święta ochraniała od nagłej śmierci. Rybacy uważali ją za swoją patronkę i 4 grudnia modlili się do niej o dobre połowy. Wierzono, że jeśli 21 grudnia na św. Tomasza dziewczyna włoży pod łóżko ziarna lnu i owsa, to w nocy ukarze się jej przysłyły wybranek serca. W św. Szczepana - 26 grudnia - rybacy spotykali się u szypra, aby ustalić plan przyszłorocznych połowów.

Jednym z najbardziej niezwykłych i prastarych obrzędów na Kaszubach było i jest Ścinanie Kani (w św. Jana). Ptak ten od zarania dziejów symbolizuje na Kaszubach wszelkie zło. Na ceremonię przybywali niegdyś wszyscy okoliczni mieszkańcy. Wójt i Rada Starszych odczytywali wyrok obwiniając biedne ptaszysko za wszystko i skazywali kanię na śmierć przez ścięcie głowy. Ta okrutna ceremonia miała być przestrogą dla ludzi, którym za grzechy będzie grozić równie sroga kara, jak kani.

Charakterystyczne dla północnych Kaszub były też uroczyste postrzyżyny owiec, obchodzone późną wiosną. Mieszkańcy kilku wiosek spędzali wszystkie owce, następnie je przygotowywano

stanowiska do strzyżenia i dalszej obróbki wełny, szalały oraz jedzenie. Po wszystkim zaczynała się zabawa, z tańcami, która trwała tydzień.

Zażywanie (sôrknjacé) tabaki to jeden z najslawniejszych kaszubskich zwyczajów. Według szacunków przemysłu tytoniowego, używkę tę stosuje ponad 100 tysięcy mieszkańców tego

regionu. Tabaka to proszek mielony z liści tytoniu. W sklepach czy wiejskich karczmach można było kupić każdy jej gatunek: żółtą - najłagodniejszą, brązową zwaną inaczej bursztynową i czarną -

najostrzejszą. Jej „niuchanie”^ξ warantowało utrzymanie zdrowia. Traktowaną^c ją też jako środek

lecniczy. Zażywanie tabaki dozwolone było wszędzie, nawet w czasie nabożeństw. Zwyczaj ten, choć bardzo stary, przetrwał do dziś. Tabakiery wykonuje się z rogów zwierzęcych (przeważnie krowich), co stanowi doskonałą pamiątkę z Kaszub.

Najbardziej^c znaną^c cechą

Kaszubów jest ich język, przez jednych uważany za gwarę, przez innych za odrębny język. Na tak niewielkim

obszarze, jaki zajmują Kaszuby, notuje się ponad 70 różnych gwar. Od XIX w. powstawały utwory literackie oraz

wydawane były czasopisma po kaszubsku. Pierwszym Kaszubem piszącym w rodzimym języku był Florian Ceynowa (1817-1881). Innym

znanym autorem był Hieronim Derdowski, twórca nieoficjalnego hymnu kaszubskiego „Mazurek

Kaszubski”. Warto też wspomnieć o tradycyjnej pieśni kaszubskiej „Abecadło Kaszubskie” będącej jednym z najbardziej rozpoznawalnych

w elementach folkloru tego regionu. Abecadło śpiewa się, wskazując odpowiednie przedmioty wyrzeźbione czy namalowane na glinianej tabliczce. Pieśń ta strzegła przed zapomnieniem

rodzimą mowę, uczyła dzieci nazw kaszubskich, chroniąc je w ten sposób przed^c germanizacją.

Teren gminy miasta Re^c a położony jest pomiędzy obszarem gwar luzińsko-wejherowskich a gwarą pucką.

Jeśli chodzi o strój ludowy to Kaszubi przestali go używać już w XIX w. Obecnie tylko zespoły pieśni i tańca prezentują świąteczną formę stroju kaszubskiego.

Haft kaszubski. Kolebką tej sztuki były klasztory norbertanek w Żukowie i benedyktynek w Żarnowcu, w początkach XIII wieku. Elementem łączącym różne podgatunki regionalne haftu jest

Mapa 5. Dialekty kaszubskie na początku XX wieku według F. Lorentza.

kompozycja kolorystyczna oparta na siedmiu podstawowych kolorach. Występują na nim między innymi motywy bratków, chabrow, dzwonków, goździków, koniczynek, lilii, niezapominajek i róż, jak również motywy owadzie. Jedną z kompozycji wiodących haftu jest element „Drzewa życia” o nieskomplikowanym układzie gałęzi nawiązującej do prostych i przejrzystych zasad życia ludzkiego. Dominującą rolę kolorystyczną odgrywa kolor toni jeziornej odpowiadający kolorom lasów łąk kaszubskich. Motywy zdobnicze haftu (kwiaty i owady) zastosowano również w ceramice kaszubskiej i specyficznym malowaniu mebli.

Taniec i muzyka. Popularnym tańcem był tzw. szewc, do którego śpiewało się znaną
t
przyśpiewkę „Szëjê bôtë, szëjê ótë, wecygóm draaatew!”. Rybacy także mieli swój taniec nazywany „rëboczi tuńc”. Wykonywali go jedynie mężczyźni - rybacy, podczas tańca trzymali w ręku kufel

piwa demonstrując w ten sposób swoje zadowolenie z połowów. Inne znane tańca kaszubskie to: owczôrz, koséder, nasza nenka, okrać so wkół.

Rozpowszechnianiem kultury na terenie Gminy Miasta Reda zajmuje się:

Miejski Dom Kultury w Redzie - Fabryka Kultury. Miejski Dom Kultury w Redzie rozpoczął działalność 1 października 2013 r. Realizuje on zadania w dziedzinie tworzenia i upowszechniania, ochrony kultury oraz edukacji, turystyki i promocji Gminy Miasto Reda.

Biblioteka Publiczna w Redzie. Została założona w 1952 r. jako Osiedlowa Biblioteka Publiczna. Wraz z otrzymaniem praw miejskich przez Redę stała się placówką miejską (1967 r.). Od 1992 r. biblioteka ma swojego patrona, którym jest kaszubski działacz, poeta, pisarz i publicysta - Hieronim Derdowski. Biblioteka gromadzi zbiory z zakresu literatury pięknej, popularnonaukowej, lektury szkolne i literaturę regionalną, prenumeruje wiele czasopism dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Gromadzone są też wszelkie dokumenty życia codziennego dotyczące regionu i miasta oraz multimedia.

Ponadto na terenie miasta Reda działa Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie zajmujące się upowszechnianiem i rozwijaniem specyfiki kulturowej Kaszub. Celem zrzeszenia kaszubsko-pomorskiego jest:

- 10 rozbudzanie szerokiej inicjatywy dla wszechstronnego rozwoju społecznego, gospodarczego, kulturalnego Kaszub i Pomorza.
- 10 kształtowanie demokratycznych stosunków w życiu regionu.
- 10 kultywowanie i rozwijanie specyfiki kulturowej borów, kaszub, kociewia i innych regionów Pomorza.
- 10 rozwijanie kaszubsko-pomorskiej myśli społecznej.
- 10 szerzenie w społeczeństwie (szczególnie wśród młodzieży) znajomości tradycji kaszubsko-pomorskich.
- 10 dbałość o zachowanie walorów środowiska.

Na terenie miasta funkcjonuje również Stowarzyszenie "Kulturnatywa". Zajmuje się ono m.in. wspieraniem kultury, sztuki, ochroną dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, podtrzymywaniem i upowszechnianiem tradycji narodowej, działalnością na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego, działalnością wspomagającą rozwój wspólnot i społeczności lokalnych, wspieraniem turystyki i krajoznawstwa.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania gminy miasta Reda w zakresie ochrony zabytków.

Tabela 3. Analiza SWOT Gminy Miasta Reda.

MOCNE STRONY
Korzystne położenie w bliskości Trójmiasta; Dogodna lokalizacja względem szlaków komunikacyjnych - bliskość portów morskich i lotniczych, położenie na skrzyżowaniu dróg krajowej nr 6 oraz wojewódzkiej nr 216; Lokalizacja pomiędzy wartościowymi kompleksami leśnymi o dużym znaczeniu przyrodniczym i rekreacyjnym (Trójmiejski Park Krajobrazowy oraz Puszcza Darżłubska); Zachowane w większości w dobrym stanie obiekty w gminnej ewidencji zabytków; Obecność interesujących obiektów zabytkowych, założeń dworskich oraz produkcyjnych; Obecność dużej liczby stanowisk archeologicznych o cennych walorach poznawczych, w tym pradziejowych zespołów osadniczych rozlokowanych w pasie pradoliny Redy; Duża liczba szlaków turystycznych (piesze, rowerowe, motoryzacyjne i wodne przez rzekę

Redę); Szeroka baza noclegowa; Odbывające się regularnie imprezy kulturalne (w tym Dni Redy); Strona internetowa gminy zawierająca karty gminnej ewidencji zabytków, Program opieki nad zabytkami oraz informacje dotyczące historii oraz zabytków regionu; Bogata historia regionu; Brak uciążliwego i zagrażającego środowisku przemysłu; Istniejący System Informacji Przestrzennej miasta Redy (https://reda.e-mapa.net/); Działający Miejski Dom Kultury w Redzie - Fabryka Kultury; Odbывająca się w Szkołach Podstawowych w Redzie nauka języka regionalnego.
SLABE STRONY
Brak środków przeznaczonych na badania naukowe zabytków; Niekontrolowane przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych; Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych; Większość stanowisk archeologicznych znajduje się na terenach przeznaczonych pod zabudowę i zagospodarowanie. W dokumentach planistycznych brak ustaleń ochrony <i>in situ</i>, co spowodowało znaczną degradację zasobu. W stanie nienaruszonym przetrwało tylko jedno stanowisko, przy czym w jego przypadku również brak skutecznej ochrony prawnej - znaczna część jego obszaru znajduje się poza terenem wpisanym do rejestru zabytków, zaś miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego nie ujawnia jego faktycznego zasięgu; Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych; Problemy komunikacyjne nasilające się w okresie nadmorskiego sezonu turystycznego; Intensywny ruch samochodowy związany z brakiem obwodnicy miasta; Brak charakterystycznego centrum miasta; Niska świadomość społeczna dla znaczenia ochrony i opieki nad zabytkami.
SZANSE
Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie ważności znaczenia ochrony i opieki nad zabytkami i wartości dziedzictwa kulturowego; Zwiększanie środków budżetu na prace remontowo-konserwatorskie obiektów i terenów zabytkowych; Wobec braku (jak do tej pory) ustaleń MPZP wprowadzających tereny zabudowy lub działalności gospodarczej na teren stanowiska archeologicznego Reda - Ciechocino 8 - możliwość wyłączenia jego terenu jako swego rodzaju "rezerwatu archeologicznego" podczas kolejnej aktualizacji MPZP; Lepsze pozyskiwanie i wykorzystanie funduszy UE, państwowych, resortowych na prace remontowo-konserwatorskie; Wzrost świadomości mieszkańców gminy w zakresie poprawy estetyki otoczenia i właściwego użytkowania obiektów zabytkowych; Popularyzowanie dobrych wzorców zagospodarowania i poszanowania obiektów zabytkowych; Przestrzeganie zapisów miejscowych planów zagospodarowania w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego; Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby; Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego; Szeroka promocja walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego Gminy.
ZAGROŻENIA
Zacieranie walorów historycznych obiektów zabytkowych przez przypadkowe przebudowy i modernizacje powodujące ich dewaloryzację; Stosowanie nowoczesnych materiałów, technologii lub kolorystyk niedostosowanych do historycznego charakteru zabudowy;

Degradacja środowiska naturalnego i jego zanieczyszczenie, dewastacja obiektów i zespołów zabytkowych;

W przypadku stanowiska archeologicznego Reda - Ciechocino 8 przede wszystkim zagrożenia bezpośrednie takie jak dzikie wywierzyska oraz tory quadów (co stwierdzono w trakcie kontroli konserwatorskich), ale także działania prowadzące do utraty integralności zabytku (dalsza parcelacja), co w konsekwencji prowadzi do utrudnień w administrowaniu zabytku;

Niestabilność i powszechna nieznajomość przepisów prawa;

Niewłaściwe użytkowanie obiektów zabytkowych;

Częściowy zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia;

Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej;

Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów;

Pogarszanie się stanu technicznego zabytków;

Kłęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe;

Akty wandalizmu.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem niniejszego programu, opracowanego w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków, jest stworzenie wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy miasta Reda. Misją gminy, w kontekście zachowania i ochrony jej dziedzictwa kulturowego jest: ***"świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także racjonalne wykorzystanie istniejących zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy"***.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.

- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego.

- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W poprzednim *Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Miasto Reda na lata 2015-2018* wyznaczono dwa główne priorytety oraz ich cele szczegółowe i działania. Niektóre z nich mają charakter długofalowy, przez co nie było możliwości zrealizowania ich w okresie obowiązywania programu. W związku z tym planuje się ich wykonanie w kolejnym okresie.

Spośród zaplanowanych działań udało się zrealizować m.in.:

Priorytet I: *Dbłość o zachowanie istniejących walorów zabytkowych*

☞ Przeprowadzenie remontu budynku Urzędu Miasta (dawnej szkoła) przy ul. Gdańskiej 33 w latach 2014-2016,

☞ Remont budynku mieszkalnego przy ul. Puckiej 63 w 2019 r. (budynek ujęty w GEZ).

Priorytet II: *Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w promocji miasta i rozwoju jego funkcji turystycznej*

☞ Umieszczenie na stronie internetowej Miasta kart adresowych obiektów nieruchomości, Programu opieki nad zabytkami oraz informacji dotyczących historii oraz zabytków regionu,

☞ Organizacja imprez kulturalnych promujących kulturę regionalną (w tym corocznych Dni Redy, XVII Światowy Zjazd Kaszubów Reda 2015).

☞ Prowadzenie zajęć z języka kaszubskiego, kultury i historii Kaszub w Szkołach Podstawowych w Redzie,

☞ Wprowadzenie na tablicę miasta dwujęzycznej jej nazwy, w języku polskim i kaszubskim.

PRIORYTET I	
OCHRONA I REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
Kierunki działań:	Zadania:
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	☑ Monitoring stanu zachowania zabytków będących własnością Gminy: ☞ przegląd stanu technicznego obiektów; ☞ wyznaczenie obiektów, dla których niezbędny jest remont/konserwacja; ☞ opracowanie planu remontów. ☑ Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych. ☑ Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. ☑ Wspomaganie działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych zdegradowanych cennych obiektów i obszarów o znaczeniu historycznym. ☑ Podjęcie działań umożliwiających ochronę i konserwację <i>in situ</i> zabytków archeologicznych o największym znaczeniu dla gminy (stanowisko archeologiczne Reda - Ciechocino 8). Wskazane jest przede wszystkim podjęcie kroków organizacyjnych i prawnych w celu utworzenia i utrzymania terenu stanowisk jako użytku zielonego. ☑ Wykup bądź zamianę terenu stanowiska archeologicznego Reda - Ciechocino 8 (w myśl art. 4 pkt i, w związku z art. 2 pkt ii Europejskiej Konwencji o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego) oraz jego konserwację poprzez utworzenie użytku zielonego. Alternatywą jest wsparcie właścicieli prywatnych w stworzeniu i utrzymaniu takiego zagospodarowania. Należy tu wspomnieć, że Gmina proceduje plan i ustalenia dla tego terenu przeznaczając go na zieleni. ☑ Intensyfikacja starań o uzyskanie zewnętrznych środków finansowania. ☑ Egzekwowanie zapisów określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. W przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania niezbędne jest uwzględnianie

	postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego. ☒ Ochrona stanowisk archeologicznych: wskazanie lokalizacji w dokumentach planowania przestrzennego; prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych po przeprowadzeniu nadzoru archeologicznego lub badań wykopaliskowych; zachowanie w przestrzeni wyodrębnionej formy stanowisk archeologicznych naziemnych z własną formą krajobrazową.
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	☒ Wszystkie zabytki rejestrowe oraz ewidencyjne należy umieszczać w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, ☒ Wszystkie prace ingerujące w substancję zabytkową powinny być zaopiniowane przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (zabytki ewidencyjne) lub powinny uzyskać decyzję na prace (zabytek rejestrowy), ☒ Prace przy zabytkach rejestrowych powinny być wykonywane pod nadzorem konserwatorskim.
PRIORYTET II:	
KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO I JEGO OCHRONA	
Kierunki działań:	Zadania:
Ochrona krajobrazu kulturowego i poprawa ładu przestrzennego	☒ Egzekwowanie zapisów określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego: w przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego. ☒ Aktualizacja Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb zachowania krajobrazu kulturowego gminy. ☒ Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: aktualizacja i weryfikacja istniejącego zbioru kart adresowych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków, w tym wykonanie nowych kart adresowych dla stanowisk archeologicznych. W trakcie przygotowywania opracowania uzyskano informacje od Urzędu Ochrony Zabytków o większej ilości stanowisk archeologicznych niż jest w obowiązującym zarządzeniu GEZ (Nr UA.1.2019 Burmistrza Miasta Redy z dnia 3 czerwca 2019 r.), systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną, udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami, sporządzenie sprawozdania z realizacji założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), zamieszczenie wykazu GEZ i Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na stronie internetowej Urzędu Gminy.
PRIORYTET III:	
PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PIELEGNACJA TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ	
Kierunki działań:	Zadania:

Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym	☒ Udostępnianie informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Miasta. ☒ Współorganizowanie wszelkiego rodzaju wystaw poświęconych historii oraz ochronie obiektów zabytkowych miasta. ☒ Organizowanie konkursów artystycznych poruszających tematykę zabytków. ☒ Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków. ☒ Promocja obiektów zabytkowych podczas uroczystości na terenie Miasta. ☒ Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, bibliotek oraz innych instytucji kultury. ☒ Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego. ☒ Działania edukacyjne w zakresie podstawowej problematyki dziedzictwa archeologicznego. ☒ Pielęgnowanie tradycji regionalnych: ☞ organizacja imprez kulturalnych promujących kulturę regionalną (w tym corocznych Dni Redy, mających na celu promocję miasta i krzewienie kultury), ☞ tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji i promocji regionu (w tym wsparcie szeroko pojętych kół zainteresowań), ☞ Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym (rzemiosło, tradycji, języku), ☞ Promocja tradycji regionalnych za pośrednictwem zbiorów bibliotecznych i internetu, ☞ Organizacja warsztatów gwarowych prezentujących sztukę, regionalne rzemiosło, tradycję i kulturę w celu wyeksponowania wśród regionalnych społeczności bogatej kultury kaszubskiej, ze szczególnym uwzględnieniem lokalnej gwary.
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	☒ Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy. ☒ Promocja i rozwój istniejących szlaków turystycznych. ☒ Stworzenie interaktywnej mapy dziedzictwa kulturowego. ☒ Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych. ☒ Tworzenie nowych produktów wykorzystujących istniejące zasoby

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miasta Reda jest Burmistrz miasta Reda. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

instrumenty prawne – wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Miasta, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenia parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych np. wojewódzkiego konserwatora zabytków, uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach, położenie nacisku na MPZP jako na podstawowe narzędzie

ochrony zabytków archeologicznych, za pomocą których najcenniejsze stanowiska archeologiczne mogą być wyłączone z zagospodarowania o charakterze inwazyjnym;

instrumenty finansowe – dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich (z uwagi na trwającą perspektywę finansowania na lata 2014-2020 konieczne jest bieżące śledzenie możliwości pozyskiwania środków na zachowanie dziedzictwa kulturowego);

instrumenty kontrolne – aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji *Programu* oraz aktualizacja *Programu* związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania, okresowe kontrole stanu zachowania zabytków archeologicznych, zwłaszcza pod kątem prac naruszających strukturę gruntu oraz zmian środowiskowych;

instrumenty koordynacji – realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;

instrumenty społeczne – działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Proces osiągania celów wytyczonych w Programie opieki nad zabytkami dla Gminy Miasta Reda będzie monitorowany poprzez analizę stopnia jej realizacji.

Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Burmistrza Miasta Reda, zgodnie z ustaleniami art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i burmistrz (wójt, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych,
- ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych,
- ocenę prac związanych z opracowaniem aktów prawa miejscowego dla terenów o wysokich wartościach kulturowych,
- ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocena przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem,
- ocenę aktywności placówek kulturalnych (światlice wiejskie, biblioteki),
- monitoring postępu prac powoływaniem gminnego ośrodka kultury,
- ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury,
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych,
- ocenę rozwoju bazy agroturystycznej,

- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Po przyjęciu przez Radę Miasta Reda treści Programu w drodze uchwały należy udostępnić dokument do publicznej wiadomości na gminnej stronie internetowej. Program należy sukcesywnie analizować oraz uzupełniać, uwzględniając zmieniające się uwarunkowania prawne, kulturowe i społeczne.

Realizowanie założeń Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Miasta Reda będzie wymagało współpracy nie tylko osób odpowiedzialnych za wdrożenie działań wynikających z celów tego dokumentu, ale także aktywizacji właścicieli, użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, grup społecznego działania, środowisk naukowych itp.

Mając na uwadze dobro ogółu należy dołożyć starań, aby wytyczone cele zostały realizowane. Gmina i podległe jej jednostki zobowiązują się prowadzić działalność informacyjną i popularyzatorską w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- 10 dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- 10 promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- 10 dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- 10 dotacje wojewódzkie,
- 10 dotacje powiatowe,
- 10 dotacje gminne,
- 10 inne źródła.

Źródła zagraniczne:

- 10 źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- 10 źródła pozaunijne.

1. Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Środki Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

W jednym roku budżetowym wnioskodawca może wystąpić z wnioskiem o udzielenie dotacji lub refundacji do wszystkich ww. organów. Suma przyznanych dofinansowań nie może przekroczyć 100% kosztów zadania wskazanego we wnioskach. Zaleca się, aby składane wnioski zawierały jednakowe zakresy prac oraz pokrywające się kosztorysy. W przypadku uzyskania dofinansowania ze środków publicznych (dotacji bądź refundacji), wnioskodawca może wystąpić o kolejne dofinansowanie (dotację bądź refundację) na ten sam zakres prac dopiero po upływie 10 lat. Wnioskodawca może wystąpić z wnioskiem o udzielenie dotacji bądź refundacji w wysokości:

- do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;

- do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru w przypadku, jeżeli:

- a) zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- b) zabytek wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych;
- c) stan zachowania zabytku, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Dotacje wojewódzkie i powiatowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa (Powiatu) w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Dotacje gminne

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta.

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych. W oparciu o Wspólną Strategię działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013 - 2016 z perspektywą do 2020 r., realizuje politykę ochrony środowiska w Polsce. Służą temu stabilne przychody, doświadczone kadry oraz wypracowane formy współpracy z beneficjentami.

Wyznaczony cel generalny Strategii działania NFOŚiGW: „Poprawa stanu środowiska i zrównoważone gospodarowanie jego zasobami przez stabilne, skuteczne i efektywne wspieranie przedsięwzięć i inicjatyw służących środowisku”, realizowany jest w ramach czterech priorytetów:

- Ochrona i zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi;
- Racjonalne gospodarowanie odpadami i ochrona powierzchni ziemi;
- Ochrona atmosfery;
- Ochrona różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej z końcem listopada rozpoczyna przyjmowanie wniosków w ramach nowej unijnej perspektywy. W ramach uruchomionych działań zostanie udostępnionych na projekty środowiskowe ponad 5 mld zł.

Program Dom Kultury+

Organizatorem Programu Dom Kultury+ jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu Kultura - Interwencje jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym. Pilotażowa edycja programu odbyła się w 2013 r.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura - Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa została powołana przez Sejm RP ustawą z dnia 2 lipca 1947 r. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa jest jedynym w Polsce organem państwowym inicjującym i koordynującym działalność związaną z upamiętnianiem historycznych wydarzeń i miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa narodu polskiego w kraju i zagranicą, a także walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Polski.

Na stronie internetowej znajdują się wnioski między innymi na dofinansowanie Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa na wykonanie prac remontowych na cmentarzach, kwaterach i mogiłach wojennych oraz wniosek o środki finansowe na wykonanie pomników, tablic pamiątkowych lub remonty już istniejących upamiętnień.

Bardzo Młoda Kultura

Wieloletni program wspierania edukacji kulturowej. Celem wieloletniego programu realizowanego w ramach Paktu dla Kultury przez Narodowe Centrum Kultury jest budowanie systemowych rozwiązań wzmacniających stymulowanie kreatywności i edukacji kulturowej przez 16 podmiotów wyłonionych w drodze konkursu - po jednym z każdego województwa.

Podstawowym celem programu jest wpieranie edukacji kulturowej w Polsce. Cel ten będzie urzeczywistniany przez realizację całego szeregu zadań pośrednich. Realizacja zadania odbywa się na terenie Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2016 - 2018. O dofinansowanie w ramach programu mogą się ubiegać samorządowe instytucje kultury. Przy realizacji zadania wskazane jest nawiązanie współpracy poprzez zawarcie porozumienia lub utworzenie konsorcjum z następującymi podmiotami:

- kuratoriami oświaty, centrami i ośrodkami doskonalenia nauczycieli;
- publicznymi i/lub niepublicznymi instytucjami oświatowo
- wychowawczymi;
- organizacjami pozarządowymi;
- instytucjami kultury;
- innymi podmiotami działającymi na polu edukacji kulturowej w województwie.

Każdy z wnioskodawców będzie mógł ubiegać się o dotację w wysokości od 300 do 900 tysięcy złotych na trzyletni okres realizacji dokumentu, a także wsparcie organizacyjne i merytoryczne od powołanego przez NCK zespołu zajmującego się jego obsługą. W ramach programu odbywać się będą doroczne spotkania wszystkich beneficjentów, w trakcie których będą się dzielić doświadczeniami i poszukiwać wspólnie rozwiązań.

Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź - KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2019, Ochrona Zabytków

Dnia 3 grudnia 2018 r. weszło w życie nowe rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 4 stycznia 2019 r. w sprawie szczegółowych warunków uzyskiwania dofinansowania realizacji zadań z zakresu kultury, trybu składania wniosków oraz przekazywania środków z Funduszu Promocji Kultury (Dz. U. poz. 17).

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;

2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);

3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);

4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych). Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich. O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego udziela dotacji na badania archeologiczne zgodnie z przyjętym Rozporządzeniem z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

Rozporządzenie określa warunki i tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na:

1) badania archeologiczne prowadzone ze względu na planowane albo realizowane:

a) roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

b) roboty ziemne lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co może doprowadzić do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.

2) wykonanie dokumentacji badań archeologicznych, o których mowa w pkt. 1.

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone są w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014- 2020

Obecnie trwa przygotowanie trzech typów programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014- 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja służy wzmocnieniu współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży;
- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;
- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć m.in. kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

Kreatywna Europa

Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten będzie realizowany w latach 2014 - 2020 i będzie zawierał trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

Program Europa dla Obywateli 2014 - 2020

Powyższy program jest kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich.

Celami ogólnymi programu są:

- rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy;
- rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli;
- pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości;
- wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii;
- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów, umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibę w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

Program operacyjny infrastruktura i środowisko 2014 - 2020

Program Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego - alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020

Projekt programu operacyjnego Polska Cyfrowa przygotowały Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Program został przyjęty przez rząd 8 stycznia 2014 r., 5 grudnia 2014 r. przez Komisję Europejską. Orientacyjna kwota przewidziana na nabory w 2015 r. to blisko 2,6 mld zł. Celem tego programu jest wykorzystanie potencjału cyfrowego do poprawy jakości życia. Ministerstwo Administracji wychodzi z założenia, że pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii wymaga nie tylko budowy infrastruktury i usług, ale także wspierania kompetencji cyfrowych Polaków.

W ramach programu planuje się realizację czterech osi priorytetowych:

Oś priorytetowa I. Powszechny dostęp do szybkiego Internetu - alokacja UE - 1 020 222 652 EUR.

Cel szczegółowy 1. Wyeliminowanie terytorialnych różnic w możliwości dostępu do szerokopasmowego Internetu o wysokich przepustowościach.

Oś priorytetowa II. E - Administracja i otwarty rząd - alokacja UE 949 604 018 EUR.

Cel szczegółowy 2. Wysoka dostępność i jakość e - usług publicznych.

Cel szczegółowy 3. Cyfryzacja procesów back-office w administracji rządowej.

Cel szczegółowy 4. Cyfrowa dostępność i użyteczność informacji sektora publicznego.

Oś priorytetowa III. Cyfrowa aktywizacja społeczeństwa - alokacja UE 145 000 000 EUR.

Cel szczegółowy 5. Zwiększenie stopnia oraz poprawa umiejętności korzystania z Internetu, w tym e-usług publicznych.

Cel szczegółowy 6. Pobudzanie potencjału uzdolnionych programistów dla zwiększenia zastosowania rozwiązań cyfrowych w gospodarce i administracji.

Oś priorytetowa IV. Pomoc techniczna - alokacja UE 57 668 000 EUR.

Cel szczegółowy 7. Wsparcie procesu zarządzania i wdrażania programu.

Cel szczegółowy 8 Informacja, promocja i doradztwo.

Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)

W latach 2009 - 2014 działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego otrzymały wsparcie w wysokości około 60 000 000 euro w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego dzięki Mechanizmowi Norweskiemu oraz Europejskiemu Obszarowi Gospodarczemu przez priorytet dotyczący promowania różnorodności kulturowej i artystycznej. Z udostępnionych przez Punkt Informacyjny Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju nt. funduszy norweskich i EOG wynika, że kolejne środki w ramach tego funduszu będą dostępne na podobnych - do istniejących - zasadach i priorytetach wsparcia.

Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.

Głównym celem ustawy jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji. Ustawa określa programowanie, koordynację i tworzenie warunków do realizacji procesu rewitalizacji przez jej interesariuszy jako fakultatywne zadanie własne gminy. Głównymi adresatami ustawy są organy samorządu terytorialnego oraz mieszkańcy gmin, na terenie których znajdują się obszary zdegradowane i w których prowadzone będą działania rewitalizacyjne.

Obecnie ważnym źródłem finansowania działań rewitalizacji, pokrywającym się z pierwszym okresem obowiązywania ustawy, będą środki europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (głównie EFS, EFRR oraz dodatkowo środki FS). Umowa Partnerstwa, czyli główny dokument ustanawiający ramy wdrażania środków unijnych w perspektywie budżetowej 2014 - 2020, wskazuje „miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji” jako jeden z pięciu tzw. obszarów strategicznej interwencji. Zgodnie z dokonanymi szacunkami, na działania rewitalizacyjne w ramach wybranych priorytetów inwestycyjnych przeznaczona zostanie co najmniej równowartość 25 mld zł. Środki te będą głównie dotyczyć regionalnych programów operacyjnych (RPO). Do tej kwoty należy także doliczyć wkład własny beneficjentów.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd miejski powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Miasto Reda;

2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze Gminy Miasto Reda.

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami, których jest właścicielem: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2021 - 2024 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłoby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy.

Zadania GPOnZ mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe gminie lub funkcjonujące na jej terenie w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gmina może wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia, parafie).

W ostatnich latach władze samorządowe zrealizowały istotne dla wizerunku Gminy Miasta Reda zadania, m.in.:

2016 r.

- ✎ Rozbudowa Urzędu Miasta przy ul. Gdańska 33, kwota 4 655 818, 69 zł - budynek w GEZ.

2019 r.

- ✎ Remont budynku przy ul. Pucka 63 (wymiana rynien, rur spustowych, wymiana okna, remont kominów), kwota 12 221zł - osiedle mieszkaniowe przy ul. Poniatowskiego w GEZ,
- ✎ Remont mieszkania w budynku przy ul. Poniatowskiego 12, kwota 28 801,44 zł - osiedle mieszkaniowe przy ul. Poniatowskiego w GEZ
- ✎ Remont budynku gospodarczego (naprawa dachu) przy ul. Poniatowskiego 16, kwota 6 809 zł - - osiedle mieszkaniowe przy ul. Poniatowskiego w GEZ
- ✎ Remont kominów w budynku przy ul. Poniatowskiego 29, kwota 3 762,72 zł - osiedle mieszkaniowe przy ul. Poniatowskiego w GEZ
- ✎ Przetawienie pieca kaflowego w budynku przy ul. Ogrodowej 17, kwota 2 484 zł - budynek w GEZ.

WYKAZ ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW⁸

Lp.	Obiekt	Ulica	Nr	Nr rejestru	Data	Zabytki ujęte w WEZ
1	dom mieszkalny	Cechowa	1a			
2	dom mieszkalny	Cechowa	4			
3	dom mieszkalny	Cechowa	6			
4	dom mieszkalny	Cechowa	14			budynek mieszkalny, ul. Cechowa 14
5	dom mieszkalny	Cechowa	20			budynek mieszkalny, ul. Cechowa 20
6	budynek mieszkalny, d. dwór	Gajowa (d. ul. Brzozowa)	9			budynek mieszkalny - d. dwór (d. pod adresem Brzozowa), ul. Gajowa 9
7	zespół dworsko-parkowy - pozostałości parku	Gajowa				
8	dom mieszkalny	Gdańska	2			budynek mieszkalny, ul. Gdańska 2
9	dom mieszkalny	Gdańska	2a			
10	plebania	Gdańska	3			plebania, ul. Gdańska 3
11	kościół Wniebowzięcia NMP i Katarzyny Aleksandryjskiej	Gdańska	3	1706 (d. nr A-1211)	31.03.2000 r.	kościół p.w. Wniebowzięcia NMP, u. Gdańska 3
12	dom mieszkalny	Gdańska	22			budynek mieszkalny, ul. Gdańska 22
13	dom mieszkalny	Gdańska	24			
14	szkoła, obecnie budynek Urzędu Miasta	Gdańska	33			szkoła, ob. Urząd Miasta, ul. Gdańska 33
15	dom mieszkalny	Gdańska	43			
16	dom mieszkalny	Gdańska	45			
17	dom mieszkalny	Gdańska	47			budynek mieszkalny, ul. Gdańska 47
18	dom mieszkalny	Gdańska	53			budynek mieszkalny, ul. Gdańska 53
19	dom mieszkalny	Gdańska	61			budynek mieszkalny, ul. Gdańska 61
20	dom mieszkalny	Gdańska	66			budynek mieszkalny, ul. Gdańska 66
21	dom mieszkalny	Gdańska	68			budynek mieszkalny, ul. Gdańska 68
22	dom mieszkalny	Gdańska	70			budynek mieszkalny, ul. Gdańska 70
23	zespół dworca - dworzec	Gdańska	72			dworzec kolejowy, ul. Gdańska

⁸ Zarządzenie Nr UA.1.2019 Burmistrza Miasta Redy z dnia 3 czerwca 2019 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Reda.

24	zespół dworca - nastawnia	Gdańska	72			nastawnia kolejowa, ul. Gdańska
25	zespół dworca - plac z podjazdem i drzewostanem	Gdańska	72			
26	dom mieszkalny	Gdańska	74			budynek mieszkalny, ul. Gdańska 74
27	budynek gospodarczy	Gdańska	74			
28	dom mieszkalny	Gdańska	76			budynek mieszkalny, ul. Gdańska 76
29	budynek gospodarczy	Gdańska	76			budynek gospodarczy, ul. Gdańska 76
30	brama cmentarna, działka nr 404, obr. 1	Gdańska				brama cmentarza, ul. Gdańska
31	cmentarz parafialny, działka nr 404, obr. 1	Gdańska				cmentarz katolicki, parafialny, dz. 404, ul. Gdańska
32	dom mieszkalny	Gniewowska	2			budynek mieszkalny, ul. Gniewowska 2
33	zespół dworsko-parkowy - oficyna, obecnie dom mieszkalny	Klonowa	12			oficyna dworska, ul. Klonowa 12
34	dom mieszkalny	Ogrodowa	2			
35	dom mieszkalny	Ogrodowa	4			budynek mieszkalny, ul. Ogrodowa 4
36	dom mieszkalny	Ogrodowa	8			budynek mieszkalny, ul. Ogrodowa 8
37	dom mieszkalny	Ogrodowa	15			
38	dom mieszkalny	Ogrodowa	17			budynek mieszkalny, ul. Ogrodowa 15-17
39	dom mieszkalny	Ogrodowa	18			budynek mieszkalny, ul. Ogrodowa 18
40	dom mieszkalny	Poniatowskiego	1			budynek mieszkalny, ul. Poniatowskiego 1
41	dom mieszkalny	Poniatowskiego	6			budynek mieszkalny, ul. Poniatowskiego 6
42	dom mieszkalny	Poniatowskiego	8			
43	dom mieszkalny	Poniatowskiego	9			budynek mieszkalny, ul. Poniatowskiego 9
44	dom mieszkalny	Poniatowskiego	14			
45	dom mieszkalny	Poniatowskiego	18			budynek mieszkalny, ul. Poniatowskiego 18
46	osiedle mieszkaniowe	Poniatowskiego				
47	dom mieszkalny	Pucka	2			
48	dom mieszkalny	Pucka	4			budynek mieszkalny, ul. Pucka 4
49	dom mieszkalny	Pucka	7			budynek mieszkalny, ul. Pucka 7
50	dom mieszkalny	Pucka	8			budynek mieszkalny, ul. Pucka 8
51	zespół produkcyjny - budynek gospodarczy	Pucka	9			magazyn, ul. Pucka 9
52	zespół produkcyjny - spichlerz I	Pucka	9			
53	zespół produkcyjny - spichlerz II	Pucka	9			

54	dom mieszkalny	Pucka	23			budynek mieszkalny, ul. Pucka 23
55	dom mieszkalny	Pucka	39			budynek mieszkalny, ul. Pucka 39
56	dom mieszkalny	Pucka	41			budynek mieszkalny, ul. Pucka 41
57	dom mieszkalny	Pucka	49			budynek mieszkalny, ul. Pucka 49
58	dom mieszkalny	Pucka	61			budynek mieszkalny, ul. Pucka 61
59	dom mieszkalny	Pucka	63			budynek mieszkalny, ul. Pucka 63
60	zespół dworsko - parkowy - dwór	Rzeczna	2			
61	zespół dworsko - parkowy - park	Rzeczna	2			
62	dom mieszkalny	Szkolna	4			budynek mieszkalny, ul. Szkolna 4
63	dom mieszkalny	Szkolna	14			budynek mieszkalny, ul. Szkolna 14
64	dom mieszkalny	św. Wojciecha	17			budynek mieszkalny, ul. św. Wojciecha 17
65	dom mieszkalny	Wiejska	2			budynek mieszkalny, ul. Wiejska 2
66	dom mieszkalny	Wiejska	3			budynek mieszkalny, ul. Wiejska 3
67	magazyn	Wiejska	7 (ob. 9)			magazyn, ul. Wiejska 7 (ob. nr 9)
68	dom mieszkalny	Wiejska	7 (ob. 9)			budynek mieszkalny, ul. Wiejska 7 (ob. nr 9)
69	dom mieszkalny	Wiejska	30			

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH W WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW⁹

L.p.	Miejscowość	Nr st. w miejscowości	Nr obszaru AZP	Nr st. na obszarze	Rodzaj stanowiska	Kultura	Chronologia	Rejestr zabytków (nr; data wpisu)	Uwagi
1	Moście Błota	1	06-41	62	punkt osadnictwa punkt osadnictwa ślad osadniczy ślad osadniczy punkt osadnictwa (osada?) osada (?)	b.d. b.d. b.d. łużycka prapolska b.d.	mezolit EK pradzieje EB WŚ Now.		obecnie w zasięgu M. Reda
2	Moście Błota	2	06-41	78	ślad osadniczy	b.d.	EK		obecnie w zasięgu M. Reda
3	Reda	1	06-41	67	cmentarzysko grobów skrzynkowych	b.d.	WEŻ		
4	Reda	2	06-41	65	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wschodniopomorska	Ha D		
5	Reda	3	06-41	68	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wschodniopomorska	Ha D		
6	Reda	4	06-41	66	cmentarzysko	wschodniopomorska	WEŻ / La wcz. i śr.		
7	Reda	5	06-41	69	cmentarzysko płaskie	oksywska	MOP		
8	Reda	6	06-41	70	ślad osadniczy	b.d.	Now. (?)		
9	Reda	7	06-41	8	punkt osadnictwa (?) punkt osadnictwa (?) ślad osadniczy	b.d. b.d. rzucewska (?)	mezolit EK neolit	C-514 (d. nr A-429); 26.10.1987 r.	
10	Reda	8	06-41	16	punkt osadnictwa punkt osadnictwa ślad osadniczy punkt osadnictwa	b.d. b.d. ceramiki sznurowej b.d.	EK mezolit neolit pradzieje	C-529 (d. nr A-431); 16.11.1987 r.	wspólny wpis ze stanowiskiem Reda-Ciechocino 9
11	Reda	9	06-41	59	osada osada otwarta punkt osadnictwa	wielbarska prapolska b.d.	OWR WŚ PŚ		

⁹ na podstawie danych uzyskanych z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku.

12	Reda	10	06-41	60	śląd osadniczy	b.d.	Ś		
13	Reda	11	06-41	61	śląd osadniczy	prapolska	WŚ		
14	Reda	15	06-41	77	grodzisko (nie istniejące)	prapolska (?)	WŚ (?)	C-002 (d. nr A-7); 14.10.1947 r.	
15	Reda	nie nadano	06-41	71	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wschodniopomorska	WEŻ		lokalizacja nieustalona (dane archiwalne)
16	Reda	nie nadano	06-41	82	zespół młyna	b.d.	PŚ (od 1340)		
17	Reda-Ciechocino	1	06-41	63	osada otwarta	prapolska	WŚ	C-220 (d. nr A-165); 21.11.1971 r.	
18	Reda-Ciechocino	2	06-41	22	osada otwarta śląd osadniczy	prapolska b.d.	WŚ Ś		
19	Reda-Ciechocino	3	06-41	9	śląd osadniczy	b.d.	PŚ		
20	Reda-Ciechocino	4	06-41	10	śląd osadniczy śląd osadniczy	prapolska polska	WŚ PŚ		
21	Reda-Ciechocino	5	06-41	11	punkt osadnictwa	polska	PŚ		
22	Reda-Ciechocino	6	06-41	12	punkt osadnictwa śląd osadniczy	prapolska polska	WŚ PŚ		
23	Reda-Ciechocino	7	06-41	13	osada osada	prapolska polska	WŚ PŚ		
24	Reda-Ciechocino	8	06-41	14	śląd osadniczy	b.d.	Ś		
25	Reda-Ciechocino	9	06-41	15	punkt osadnictwa punkt osadnictwa	chojnicko-pieńskowska b.d.	mezolit EK	C-523 (d. nr A-431); 16.11.1987 r.	wspólny wpis ze stanowiskiem Reda 8
26	Reda-Ciechocino	10	06-41	17	śląd osadniczy	b.d.	PŚ		
27	Reda-Ciechocino	11	06-41	18	punkt osadnictwa punkt osadnictwa osada punkt osadnictwa cmentarzysko	b.d. wielbarska prapolska polska b.d.	EK OWR WŚ PŚ HaD / La wcz. i śr.	C-522 (d. nr A-428); 26.10.1987 r.	

28	Reda-Ciechocino	12	06-41	19	śląd osadniczy punkt osadnictwa śląd osadniczy osada otwarta	b.d. b.d. prapolska polska	mezolit (?) pradzieje (?) WŚ PŚ		
29	Reda-Ciechocino	13	06-41	20	śląd osadniczy śląd osadniczy (?) punkt osadnictwa punkt osadnictwa	b.d. b.d. prapolska polska	neolit (?) OWR (?) WŚ PŚ		
30	Reda-Ciechocino	14	06-41	21	śląd osadniczy osada otwarta śląd osadniczy	b.d. prapolska polska	EK WŚ PŚ		
31	Reda-Ciechocino	15	06-41	23	osada (?) śląd osadniczy	prapolska polska	WŚ Ś		
32	Reda-Ciechocino	16	06-41	24	śląd osadniczy osada otwarta osada otwarta	wielbarska (?) prapolska polska	OWR (?) WŚ PŚ		
33	Reda-Ciechocino	17	06-41	25	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	wielbarska (?) prapolska b.d.	OWR (?) WŚ PŚ		
34	Reda-Ciechocino	18	06-41	26	śląd osadniczy śląd osadniczy	prapolska b.d.	WŚ PŚ		
35	Reda-Ciechocino	19	06-41	27	śląd osadniczy	b.d.	Ś		
36	Reda-Ciechocino	20	06-41	28	śląd osadniczy śląd osadniczy	prapolska b.d.	WŚ PŚ		
37	Reda-Ciechocino	21	06-41	29	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	ceramiki sznurowej b.d. prapolska polska	neolit pradzieje WŚ Ś		
38	Reda-Ciechocino	22	06-41	30	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	wielbarska b.d. b.d.	OWR PŚ Now.		
39	Reda-Ciechocino	23	06-41	31	śląd osadniczy śląd osadniczy	prapolska b.d.	WŚ PŚ		

40	Reda-Ciechocino	24	06-41	54	osada śląd osadniczy śląd osadniczy	prapolska b.d. b.d.	WŚ PŚ Now.		
41	Reda-Ciechocino	25	06-41	55	punkt osadnictwa (osada?) śląd osadniczy osada (?)	prapolska b.d. b.d.	WŚ PŚ WEŻ		
42	Reda-Ciechocino	26	06-41	56	śląd osadniczy	b.d.	PŚ		
43	Reda-Ciechocino	27	06-41	57	śląd osadniczy	b.d.	Ś		
44	Reda-Ciechocino	28	06-41	58	osada otwarta śląd osadniczy	prapolska b.d.	WŚ PŚ		
45	Reda-Ciechocino	30	06-41	79	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	b.d. b.d. b.d.	mezolit – neolit WŚ Now. (XVII w.)		
46	Reda-Ciechocino	31	06-41	80	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	b.d. b.d. b.d.	mezolit – neolit WŚ Now.		
47	Reda-Ciechocino	32	06-41	81	śląd osadniczy osada (?)	b.d. b.d.	WŚ (XI-XIII w.) Now. (XVIII w.)		
48	Reda-Pieleszewo	2	06-41	5	osada otwarta osada	wschodniopomorska prapolska	WEŻ WŚ		
49	Reda-Pieleszewo	3	06-41	6	punkt osadnictwa	prapolska	WŚ		
50	Reda-Pieleszewo	4	06-41	7	śląd osadniczy śląd osadniczy	wielbarska (?) prapolska	OWR (?) WŚ		
51	Reda-Pieleszewo	nie nadano	06-41	76	osada	prapolska	WŚ		lokalizacja nieustalona (dane archiwalne)
52	Rekowo Dolne	1	06-41	32	śląd osadniczy	prapolska	WŚ		
53	Rekowo Dolne	2	06-41	33	śląd osadniczy	prapolska	WŚ		
54	Rekowo Dolne	3	06-41	34	śląd osadniczy śląd osadniczy	wielbarska (?) prapolska	OWR (?) WŚ		
55	Rekowo Dolne	4	06-41	35	śląd osadniczy osada otwarta	wielbarska prapolska	OWR WŚ		

56	Rekowo Dolne	5	06-41	36	śląd osadniczy osada otwarta punkt osadnictwa	wielbarska prapolska b.d.	OWR WŚ PŚ		
57	Rekowo Dolne	6	06-41	37	śląd osadniczy śląd osadniczy	b.d. prapolska	EK WŚ		
58	Rekowo Dolne	7	06-41	38	śląd osadniczy punkt osadnictwa osada (?) osada otwarta	b.d. wshodniopomorska wielbarska prapolska	EK WEŻ OWR WŚ		
59	Rekowo Dolne	8	06-41	39	śląd osadniczy osada (?) osada (?)	b.d. wielbarska prapolska	EK OWR WŚ		
60	Rekowo Dolne	9	06-41	40	śląd osadniczy osada (?) osada otwarta śląd osadniczy	b.d. wielbarska prapolska polska	EK OWR WŚ Ś	C-521 (d. nr A-427); 26.10.1987 r.	
61	Rekowo Dolne	10	06-41	41	śląd osadniczy śląd osadniczy osada otwarta	b.d. wielbarska prapolska	EK OWR WŚ		
62	Rekowo Dolne	11	06-41	42	śląd osadniczy	wschodniopomorska	WEŻ		
63	Rekowo Górne	8	06-41	53	osada otwarta	prapolska	WS		częściowo w zasięgu M. Reda
64	Rekowo Górne	21	05-41	102	osada	oksywska	WEŻ		częściowo w zasięgu M. Reda
65	Rumia	18	07-41	nie nadano	cmentarzysko grobów skrzynkowych	b.d.	Ha D		w zasięgu M. Reda

Tablica skrótów		
Skrót	Oznaczenie Epoki/Okresu	Oznaczenie podokresu
EK	Epoka Kamienia	
EB	Epoka Brązu	I, II, III, IV, V
WEŻ	Wczesna Epoka Żelaza	
HA	Okres Halsztacki	C, D
LA	Okres Lateński	
SOP	Starszy Okres Przedrzymski	
MOP	Młodszy Okres Przedrzymski	A1, A2, A3
OWR	Okres Wpływów Rzymskich	B [1(a,b,c), 2(a,b,c)], B2/C1, C [1(a,b), 2, 3]
OWL	Okres Wędrówek Ludów	D, E
WS	Wczesne Średniowiecze	
PS	Późne Średniowiecze	
Ś	Średniowiecze	
Now.	Nowożytność	

Materiały wykorzystane w tekście:

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j.: Dz. U. z 2020 r. poz. 282 ze zm.).
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (t. j.: Dz. U. Nr 78 poz. 483 ze zm.).
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j.: Dz. U. z 2020 r. poz. 293 ze zm.).
4. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. poz. 1886).
5. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. poz. 1674).
6. Programy i Strategie Gminy Miasta Reda;
7. Program opieki nad Zabytkami Gminy Miasto Reda na lata 2015-2018;
8. Program Opieki Nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2016–2020;
9. Materiały udostępnione przez Urząd Miasta Reda;
10. Materiały udostępnione przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Gdańsku;
11. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, Warszawa, 1880 -1902 r.;
12. Słownik historyczno-geograficzny ziemi chełmińskiej w średniowieczu, Wrocław 1971 r.;
13. www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/;
14. www.zabytek.pl;
15. www.mapy.amzp.pl

Spis rycin, tabel i fotografii:

- Mapa 1. Plan miasta Reda (www.miasto.reda.pl).
- Mapa 2. Reda. 1. Mapa Messtischblatt, 1913 r., skala 1:25 000, nr mapy 1375; 2. Mapa Messtischblatt, 1910 r., skala 1:25 000, nr mapy 1376.
- Mapa 3. Reda - Ciechocino. 1. Mapa skala 1:5000; 2. Mapa Messtischblatt, 1910 r., skala 1:25 000, nr mapy 1376.
- Mapa 4. Reda - Pieszewo. 1. Mapa skala 1:5000; 2. Mapa Messtischblatt, 1913 r., skala 1:25 000, nr mapy 1375; 3. Mapa Messtischblatt, 1940 r., skala 1:25 000, nr mapy 1375.
- Mapa 5. Dialekty kaszubskie na początku XX wieku według F. Lorentza.

- Fot. 1. Reda, kościół parafialny (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).
- Fot. 2. Reda - Ciechocino. 1. Dwór - ob. dom mieszkalny; 2. Oficyna - ob. dom mieszkalny (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).
- Fot. 3. Reda - Pieszewo, budynek dawnego dworu (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).
- Fot. 4. 1. Reda-Ciechocino - pozostałości parku; Reda - szpaler drzew w zespole dworca kolejowego; 3. Reda-Pieszewo - aleja dojazdowa; 4. Reda-Pieszewo - szpaler graniczny (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).
- Fot. 5. Reda, dworzec kolejowy (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).
- Fot. 6. Reda, spichlerz w zespole produkcyjnym przy ul. Puckiej 9 oraz budynek dawnej mleczarni przy ul. Gdańskiej 6 (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).
- Fot. 7. Reda, Urząd Miasta, dawna szkoła (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).
- Fot. 8. Reda, budynek mieszkalny - ul. Cechowa 1a, budynek mieszkalny - ul. Pucka (foto źródło: Gminna Ewidencja Zabytków).

Tabela 1. Zabytki nieruchome gminy miasta Reda wpisane do rejestru zabytków¹⁰.

Tabela 2. Zabytki archeologiczne gminy miasta Reda wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 3. Analiza SWOT Gminy Miasta Reda.

¹⁰ na podstawie wykazu obiektów nieruchomości województwa pomorskiego (stan na 26.03.2020 r.).

Uzasadnienie

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami stanowi zadanie własne gminy zgodnie z przepisami ustawy o samorządzie gminnym.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na gminę obowiązek opracowania „Gminnego programu opieki nad zabytkami” uchwalanego przez Radę Gminy na okres 4 lat.

Program opracowuje się na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym zgodnie z zakresem kompetencji.

Program opieki nad zabytkami ma na celu:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miasto Reda na lata 2021 - 2024 został opracowany na zlecenie Gminy Miasta Reda przez Pracownię Archeologiczną "RELIKT" Judyta Nawrot - Bukowiec z siedzibą przy ul. Armii Krajowej 2/3 w Ropczycach i pozytywnie zaopiniowany przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Gdańsku pismem nr RD.5120.18.2019.JP/2/ z dnia 12 listopada 2020 r.

Program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Treść programu jest załącznikiem nr 1 do niniejszej uchwały.

„Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miasto Reda na lata 2021 - 2024” znajduje się do wglądu w Urzędzie Miasta w Redzie w Referacie Urbanistyki i Architektury.